NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIII. ÉVFOLYAM. FEBRUÁR 1892. II. FÜZET.

A MÁRIA DOROTHEA-EGYESÜLET.

A Mária Dorothea-Egyesület, melynek fejlődése örömmel és büszkeséggel töltheti el minden magyar tanítónő szívét, február hó 21-én tartja ez évi közgyűlését. Milyen jelentősége van ez egyesületnek a tanítónők anyagi, erkölcsi és szellemi érdekeinek előmozdításában már ma, s milyen jelentősége lehet még a jövőben, ha fejlődésének eddigi irányát és arányait megtartja: azt mindenki felismerheti, ki az egyesület évi jelentésébe bepillant. Közöljük ez évi jelentést egész terjedelmében, mint biztató zálogát annak, hogy a magyar tanítónők képesek a társadalom jobbjainak támogatásával nem csak saját közös érdekeik, hanem a magyar nőnevelésügy javára is lelkes, hasznos és tiszteletreméltó munkát végezni.

E munkának szép és biztató eredményeit magyar tanítónő nem hallhatja anélkül, hogy annak részesévé lenni ne kivánna, s azt hiszszük, nincs messze az az idő, midőn minden magyar tanítónő mint az egyesület tagja segít megsokszorozni a buzgó kezdeményezők munkáját. Azt fogja ez jelenteni, hogy a magyar tanítónők közt a magyar nőnevelésügy javára kamatozó, öntudatos, lelkesült közszellem van.

A választmány évi jelentése a következő: «Mélyen tisztelt közgyűlés! Egy évvel ezelőtt, midőn a Mária Dorothea-Egyesület hatodik évi rendes közgyűlése elé beterjesztettük évi jelentésünket, annak a reménynek adtunk kifejezést, hogy egyetlen év leforgása alatt sikerülni fog az egyesület fenmaradását teljesen biztosítanunk, építkezési adósságainkat törlesztenünk s legalább 10,000 forintot tevő kamatozó tőkét gyűjtenünk össze.

Még ha kizárólag anyagi gyarapodásunk volna is egyesületünk törekvéseinek időleges czélja, önérzetes büszkeséggel tekint-

hetnénk vissza a lefolyt évre. Bevételeink az előirányzott 14,226 frt 60 kr. helyett 17,422 frt 5 krt tesznek, összes vagyonunk 67,226 forint 31 krra emelkedett, ide nem számítva a központi pénztárban és a kolozsvári kör birtokában levő 7,935 frt 77 krt, egészben véve tehát adósságmentes vagyonunk 75,162 frt 8 kr., melyből a tanítónők otthonába és a czemetei fürdőházba befektetett összegeken kívül 12,112 frt 90 kr. a már tőkésített kamatozó vagyon; teljesen elegendő arra, hogy az egyesület jelen működésében s jelen viszonyai között semminemű anyagi akadály ne forduljon elő. Csakis öt éve még, midőn 1887-ben az egyesület közgyűlésének többsége az akkor csak 14,818 frtot tevő egyesületi vagyon mellett tagjainak buzgalmára támaszkodva, kétségtelen merészséggel elhatározta a tanítónők otthonának építését, ki hitte volna akkor, hogy ezen otthonon kívül öt év mulva már egy másik közhasznú épületünk is lesz, mindkettőt czélszerűen felszerelhetjük terhelő adósság nélkül s a fenmaradó összeg sokkal nagyobb lesz, mint a mely fölött öt évvel ezelőtt rendelkeztünk.

Önérzettel hivatkozunk ezekre a számokra, önérzetesen annyival inkább, mert előirányzott összegeinket mindenkor óvatosan állapítottuk meg. Ingatlanainkból és felszereléseinkből évről-évre kopás czímen teljes két százalékot, jelenleg közel másfélezer forintot törlünk s 15 ezer forintot megközelítő bevételi előirányzatunk olyannyira szerénynek bizonyult, hogy kivétel nélkül minden egyes tételnél jelentékenyen nagyobb lett a tényleges bevétel.

Gondosan szem előtt tartottuk azonban, mélyen t. közgyűlés, a jelen évben is azt az elvet, hogy a tőkegyűjtés, bármily fontos feladatunk, csak eszköz marad mindig. A magyar tanítónők nevelőnők érdekeinek előmozdítását és a nemzeti nőnevelés ügyének fejlesztését nem feledtük el soha.

Működésünk eredményeit a közgyűlési meghivóhoz csatolt adatok tüntetik fel részletesen. Itt csak egy párt említünk fel. A tanítónők otthonában 6 állandó bennlakó és 81 ideiglenesen ott tartózkodó élvezte az egyesület jótéteményét; az ingyenes bennlakók száma a közgyűlés által a sorsjáték jövedelméből állami tanítónők javára létesített új alapítvány folytán már a közel jövő-

ben szaporodni fog s az Andrássy-úti tanítónőképző intézet tanári kara gyöngéd figyelemmel egy új alapot is létesített e szegény ápoltak részére, mely alap az év végéig 129 frt 50 krra emelkedett. Az intézet ma már teljesen felszerelt s az építés ügyét néhány hét alatt teljesen lebonyolíthatjuk. A czemétei fürdőt a mult nyáron teljesen benépesítették a beteg tanítónők; az egyesület választmányának sikerült ezenkívül 8 híres fürdőben 14 kedvezményes helyet biztosítani enyhülést kereső tagjai számára. Elhelyező irodánk, melyet a mult közgyűlés határozata alapján csak áprilisban nyitottunk meg, oly gyorsan megszilárdult, hogy 35 munkakereső művelt nőnek adhatott kenyeret, jövedelme a reá fordított dologi kiadásokat már az első hónapokban túlhaladta, sőt oklevéllel biró magyar nevelőnőket még nagyobb számmal is helyezhetett volna el, ha ily nők lennének. Hasonló szép eredményeket mutathatunk fel működésünk másik csoportjában. A Mária Dorothea-Egyesület könyvtárából megjelent egy új füzet, mely a serdülő leányok számára alkalmas olvasmányoknak oly igen fontos kritikai jegyzékét tartalmazza. Közel száz előadást rendeztek egyesületünk tagjai egy év alatt az ország különböző részein s azok nagyobb része nőktől ered, kiket egyesületünk nevelt dolgozni a közügyekért. Művelt magyar nők számára nyilvános előadási cziklust rendeztünk be, hol a magyar tudomány kitünőségei működnek közre. Lépéseket tettünk, hogy egyletünk tagjai gyűjtsék össze a magyar nőnevelés multjára vonatkozó adatokat s a jövőbe tekintve megindítottuk a mozgalmat, hogy a művelt magyar nőknek egy új pálya, a beteg művelt hölgyek érdekében oly fontos orvosnők intézménye, nyittassék meg.

Mindezek az itt felsorolt anyagi és erkölcsi sikerek azonban csak halvány képet adnak a Mária Dorothea-Egyesület mult évi eredményéről. A legjelentékenyebb eredmény az, hogy egyesületünk, mely kezdetben szerényen csak egy humanisztikus intézmény létesítését tervelte, ma már a szó szorosabb értelmében országos jellegű egyesületté lett. Évről-évre nőttünk és gyarapodtunk. Jelenleg 73 alapító s 670 rendes tagunk van s csak a mult évben 9-el szaporodott alapító tagjaink száma, köztük oly kitünőségekkel, mi-

nők Császka György és báró Vay Miklós. Egyesületünkről ma már elismeréssel beszél a hazai sajtó s a külföldi érdeklődők előtt sem vagyunk egészen ismeretlenek. De legjelentékenyebb eredményünk az, hogy ma már öt tanítónői szakosztály és kör szervezkedett egyesületünk tagjai között Budapesten, Kolozsvárt, Ujvidéken, Fiumében és Brassóban s ezenkívül öt más jelentékeny városban, Pozsonyban, Győrött, Kassán, Aradon és Nagyváradon mozognak egyes tagok, hogy ily köröket létesítsenek. Nem mi szerveztük őket, legtöbb esetben csak utólagosan nyertünk tudomást alakulásukról, önmaguk mozdultak meg, mert a budapesti tanítónők példája s egyesületünk sikerei országszerte tevékenységi ösztönt ébresztenek fel az addig közügyekkel épen nem foglalkozó művelt nőkben s mindenfelé terjed a biztató hit, hogy egyesülve erősek leszünk. S hogy minő ez a mozgalom, elég legyen felemlítenünk, hogy a kolozsvári körnek már 200 tagja, 350 kötet könyve s 1400 frtot meghaladó külön vagyona van egy Kolozsvárt felállítandó tanítónők otthona számára, mely vagyont legújabban egy, a Mária Dorothea-Egylet nevében tartott fényes hangverseny és tánczvigalom által is gyarapítottak.

Nem lehet kétséges többé, hogy egyesületünk országossá vált, habár az «országos» jelzőt nem is vette fel. Ez a körülmény indította egyesületünknek mult évben tartott rendkívüli közgyűlését arra, hogy a választmányt az alapszabályok újjádolgozásával megbízza. Munkálatunkat most terjesztjük be a közgyűlés bírálata alá. Két igen lényeges változás van benne, melyeket működésünk terjedése megkiván. A nagy választmány mellett a folyó ügyek elintézésére szükséges volt igazgatóságot létesíteni. De még ennél is szükségesebb állandó iroda felállítása mérsékelten díjazott titkárral, ki egyúttal az elhelyező irodát is vezesse s a nyomtatványok és levelezések felszaporodásához képest felemelt költségelőirányzattal.

Nem önmagunk változtatási vágya, egyesületünk nemes czéljainak természetszerű fejlődése vezettek az új nehéz irányra. De bizalmunk a jövőben nem lankad, száz és száz örvendetes tapasztalat következtében nem is lankadhat, hiszen tudjuk, hogy a Mária-

Dorothea-egylet nem tengődik, hanem él. Súlyos csapás érte egyesületünket a múlt évben is, midőn legelső elnöke, báró Nyáry Adolfné szomorú családi veszteség miatt állásáról visszavonulni kénytelen volt, de szerencsések voltunk helyére megnyerni gróf Csáky Albinnét, ki nemcsak neje annak a férfiúnak, ki a magyar tanítónők sorsát hivatalosan intézi, de egyúttal a magyar társadalmi élet egyik vezére is s mint ilyen, bizonynyal teljesen átérzi a magyar nevelőnők sorsának és a nemzeti nőnevelés reformjának nem múló fontosságú feladatait. Egyesületünk többi tisztviselői is híven teljesítik feladatukat s úgy ők mint a választmányi tagok jó nagy része is megérdemli a közgyűlés köszönetét s kérjük is ezt mindazok számára, kiket a közgyűlési meghivóban felsoroltunk, mint adakozókat, taggyűjtőket, rendezőket avagy közreműködőket. Itt nem említjük e hosszú névsort s csak azt mondjuk el még, hogy a múlt évben az egyesület anyagi érdekeire nézve legfontosabb volt az állami sorsjátékban való részesedés, melyért külön küldöttség mondott köszönetet a pénzügyminiszter úrnak, utána következik egy volt magyar tanítónő s egyleti tag: Tordai Grail Erzsi, kinek egyesületünk javára rendezett előadásából 810 frt nyers jövedelem folyt be.

Szükségünk van továbbra is ily buzgó egyénekre. Az országossá vált egyesület új munkaerőket s buzgó kitartást igényel. Néhány év kell még, míg ez az országos jelleg meggyökereződik, néhány tízezer forint tőke szükséges még, hogy szabadon mozoghassunk s szükséges mindenesetre, hogy megerősödjék most kezdett segélyalapunk, melyből gyámolíthassuk azokat is, kik intézményeinket igénybe nem vehetik. De meglesz ez is, mert meg kell lennie, ha a Mária-Dorothea-egylet tagjai átérzik törekvésük nemes voltát. Ezért mi most, midőn a t. közgyűlésnek köszönettel visszaadjuk mandátumunkat s a múltra nézve a felmentést kérjük, magunk részéről viszont azzal a kérelemmel járulunk az egyesületi tagokhoz, hirdessék mindenütt az egyesület nemes czéljait s szeressék őszintén ezt az egyletet, hogy továbbra is nőjjön és gyarapodjék.»

A KEGYELET.*

Huszonegy éve nyugszik hant alatt. Évről-évre rohamosan apad azoknak száma, kik még hallották hangját, azt a hangot, mely szive mélyéből eredve felmelegíteni és megigézni tudott, évről-évre szaporodnak a közönyösek és nem érdekeltek, hogy tömegük közepette lassanként elenyészszenek ők, kiket az édes emlékezet nem gyötrő láncza kapcsolt Eötvöshöz. Mindamellett ma is összejöttünk, hogy egy órát szenteljünk emlékének és nem apadt hitünk, nem is hitünk, tudatunk, hogy az utánunk következő nemzedék ugyanezt fogja tenni. Alaktalan portömeggé lehet az ercsii sírban már porladozó holttest, Eötvös neve és emléke élni fog akkor is.

Bálványt akarunk felállítani kegyeletünknek? Azt akarjuk-e elérni évenkinti összejövetelünkkel, hogy e korban, midőn atyáink hite más alakot ölt, a magyar népnevelők hivatott testületének képzetében új védszent eszményképe domborodjék ki modern köntösben?

Igen és nem.

Akarjuk, hogy az a férfiú, ki lelkesedésének hatalmas erejével modern irányba terelte népoktatásügyünket, tisztelet tárgya legyen a jövő nemzedék előtt, akarjuk, hogy az a történelmi alak, kihez kegyeletünk annyi szálai kapcsolódnak, támasza legyen az eszményi törekvéseknek, lelkesítője az ifjuságnak. De másrészt tudjuk azt is, ki volt valóban Eötvös s ítélőképességünk sértetlen a történeti személy ellenében. Kortársai ábrándozónak, német érzelgőséggel telített gondolkozásunak tartották s az utókor bizonnyal még sokat, nagyon sokat fog módosítani pedagógiai eszméiben is.

* Felolvastatott az Eötvös-alap által rendezett Eötvös ünnepen 1892. február 2-án.

Kimagasló ember marad, de az író és tudós, a történeti személy kritika tárgya, mely kritikának a kegyelet ünnepén sem szabad teljesen elnémulnia.

Így volt ez mindig s így lesz ezután is. Még oly alakok, minő a königsbergi bölcs és a nagy Newton, kik modern világnézetünket rendszeresítették, még oly alakok is kritika tárgyai, sőt működésük nyomainak ma már talán minden egyes tételét másként kell magyaráznunk, bár korukkal összefüggésben megítélt nagyságuk tudata nőttön-nő.

Általában jogosult-e azonban bárkit öntudatosan ily magas piedesztálra emelni?

A világtörténelemnek csaknem minden lapja hangosan beszél a kegyelet ítéletének tévedezéseiről. Egy valóban nagy költővel ajándékozta meg nemzetünket a jótékony sors, költővel, kihez hasonlót csak századok szülnek, kinek dalait, azokat a madár csicsergéshez hasonlóan hamisítatlan bűbájjal hangzó dallamokat, egyaránt élvezi a műveletlen köznép és a finomult izlésű tudós. És ez a nagy költő rövid nyilvános pályafutásában oly életet élt, melynél érdekesebbet legendaszerű eltünéséig a legnagyobb regényíró sem képzelhet. Mind a mellett ki ne tudná, hogy ez a mi Petőfink magán életében bizarr, társas érintkezésében olykor megférhetetlen volt? Szigetvár eszményi hősénél megtalálta a történelmi kritika a rabló lovag jellemvonásait, az igazságos Mátyás zsarnoki működése kétségtelen, s a «legnagyobb magyar» naplója és levelezései igazolni látszanak Lombroso kegyeletfagylaló tanát, hogy a lángész és őrület egy anyaméhből születtek. Avagy — hogy több példát ne hozzunk fel — elfeledtetik-e Napoleon vakító sikerei a milliók hátramaradottjainak könnyeit és a kiváló hadvezér rideg szívtelenségét? tagadhatjuk-e, hogy a németek politikai nagyságának előharczosa, a híres porosz bölcsész király, nemzete géniuszát nem ismerte?

Tünődve áll meg az emberi elme a rideg birálat és a kegyelet ítéletének ily nagy ellenmondásai előtt. Csakugyan kétféle lélek lakozik bennünk? Igaz-e, hogy az a hit és kedély, mely nélkül nincs lelki nyugalom és boldogság, mely legerősebb oszlopa a foly-

vást előre törő vágynak, nem egyszer nyugszik ingatag alapon, s talán még igaz az is, mit ama hirhedt egyházi atya a dogmákról hirdetett: hiszszük, mivel abszurdum? Oly édes kincs a kegyelet a szívben, a legdrágább kincsek egyike, s mégis, ha felébredünk a rideg valóra, azt kell-e látnunk, hogy ez a kincs csak ábránd, saját vágyunk alkotása?

Tagadhatlan, hogy a kegyelethez mindenkor hozzájárul a képzelet varázsa. Kegyelettel őrzi az anya örök álomra tért kisdedének ruháját, másnak értéktelen rongy. Kegyelet vitte halálba a vallás vértanuit, s a történelem nem egyszer jogosan tartja őket őrültekhez közel álló vak rajongóknak. S kinek képzelete nem alakítja át agg napjaiban a szülőföldet és a gyermekkor éveit? Nem kivétel ez a képzelet hatása, lelkünk törvényeinek folyománya.

Öncsalódás tehát az az eszménykép is, melyet nagy férfiainkról alkot a kegyelet? De hát mi is lehetne más! A tarkán változatos mindennapi lét körében maradandó nagyot és szépet keres a képzelet és az egyén változó eszmeköre megtestesülést talál egy alakban. A vágy hullámzó erejének megfelelően áldást osztó, bosszút álló dicsőséget nyujtó, megnyugtató vagy lelkesítő egy és ugyanazon eszménykép; a változatosságot csak az észlelő bírálat találja meg, a kegyelet előtt egy és ugyanaz mind, lelkünk vágyának egyénileg szinezett megvalósulása. S jogosult-e ez a képzelet? Mi dicsőítsük Eötvöst, azt az embert, kinek életében, mintha egy második karthauzi volna, elhalványul a duzzadó tetterő s nem ritkán ködös tépelődésnek ad helyet, azt az embert, ki a nagy napokban, midőn igazán szeretett nemzetének sorsa mindenkitől áldozatot követelt, aggodalmasan vonult vissza a küzdelem mezejéről!

Álljunk meg kissé. Ne itéljünk elhamarkodva.

Messze kiterjedő síkságon sugár jegenyetörzs emelkedik fel a láthatár szélén. Határjelző a végtelenben, hol megpihen a tekintet, nélküle zavarossá válnék az áttekintés. Az egész tájképen ez a legszebb pont, ez ragadja meg legjobban a figyelmet. Közelről nézve, meglátjuk a fa korhadt odvait, töredező ágai aggkort mutatnak, bensejét férgek tömege őrli, siettetve a pusztulás óráját. Elveszti-e már most uralkodó jellegét a pusztuló törzs? Nem, semmi esetre

sem. Az Eötvöshöz hasonló nagy alakok egyes jellemvonásai elkülönítve hamis jellemvonások, szellemi erejük egésze az a határjelző a végtelenben, az igazi kép, melynek szépsége nő, ha mint a művész remekeit, a kellő távolságból tekintjük, s nő, a mint az idők folyása bűbájos fátyollal veszi körül az élő embert, ki talán szenvedélyes, ki a társadalmi viszonyok és állati ösztönök rabja, kinek akaratát ellenállhatlan béklyók nyügözik le. A szolga megjegyezheti a nagy férfiú kedvencz ételeit, a szabó öltözetéről, egy másik beszédmodora és járása szerint alkot képzetet róla: mind nem ő az, mind nem igaz kép. Rafael festő anyaga ugyanaz volt, mint számos kontáré, egy kőből épült a gúla és a fellah mellette levő kunyhója, de nem írhat századokra szóló ideális dalokat mind, ki szereti a rothadt alma illatát, s a theás kannából kiemelkedő gőz nem hoz létre önmagában világfelforgató találmányokat. Azt az eszményképet, mely határt jelöl gondolatainkban, nem ismerjük fel valójában, ha csak egyes alkatrészeit észleljük, de működésének összhangját, tevékenységének éltető erejét meg nem értjük. Ez az igazság, ez a valódi vonás, melynek felismerésére a nézőpont megválasztása és a helyes érzék vezetnek.

Igaz, tagadhatatlanul igaz. De ki az, ki a mindennapi életben működő emberről ezt a valódi ideális képet jogosan megalkothatja? Hiszen minden csoportosításnál és abstrakcziónál ismét a képzelet uradalmában vagyunk, s ki biztosít arról, hogy az a szeszélyes lelki erő nem hamisítja meg az igaz ítéletet? A költő, a humanista, az állambölcsész s mindenekfelett a közoktatásügy nagy reformatora és az ideális gondolkozásu nemes férfiú, bármily hasonlók is legyenek azok a jellemvonások, összetett kép, s ennek a képnek egyes részleteit más világításban tünteti fel ma is az egyéni érzület, másban esetleg a megváltozott korszellem. Igaz lehet az eszménykép, de alakja ingatag és egyenként változó.

Keressük, kutassuk a kegyelet ingatagnak látszó eszményképének valódi alapját. Menjünk ki a természet ölébe, hiszen ez az, melyről egyértelmüleg hirdeti minden ajak, hogy állandó és igaz, míg az emberi képzelet csalékony.

Verőfényes nyári délután van. Izzó napsugarak szökelnek

virágról-virágra, hogy színpompájuk fényét kaczéron mutogassák. Nesztelen lebben a pillangó sok ezer pihével megrakott szárnya, s hallgatag pihen lombrejtekében a madárkának máskor oly csacsogó ajka. Lassanként és egymás után fehér foltok jelennek meg a kék égboltozaton, lenge szellő tanítja őket úszni, s mint hófehér ártatlan báránykák játszanak oda fenn a magasban elandalító szép változatosságban, egymást űzve, egymást csalogatva. Pedig csak álarcz az egész. A fehér lepel mögött sötét ellen rejtőzik, mely itt-ott egy-egy nagyobb felhődarab közepét barnaszürkére festette. Vadászni jött a napsugarakra. A küzdelem heves. Aranyfoltokká változnak a felhők szélei, majd tömörülve eltűnnek a foltok és rögtönösen egy-egy felhőszakadékon rengeteg hosszú fénydárda alakjában fut végig a napsugár le a földre, hol bűbájos, vakító színváltozatot teremt a fenn úszó sötét tömeg óriásilag szétterülő árnyékai között. Fenn és alant másodperczenként változik a kép. Harczias hangulata támad az ellen szövetségesének is. Nem lengő szellő többé, sivítva fut végig a völgy felett. Össze-vissza repked a madárka, zavartan rázza fejét a virágszál. Oda fenn pedig jönnek egymás után a harczosok, nem fehér álarczban többé, hanem izmos sötét tagozatban. Megszólal a harczi riadal is, tompán döbörögve előbb, de hosszú kísérteties viszhanggal, majd csattogva és rezegve vakító fény kíséretében. Lomhán hullanak le az első esőcsöppek, a fent dúló harcz hírnökei, nagyok és éltetők, de utánuk hamarkodva siet a nyári zápor tömérdek nagyságával szétterülve a földön mindenütt. Mintha oda fenn is ő volna az egyedüli úr, sűrű fekete foltokkal borított szürke fátylát teríti ki szerteszét. Még sem. A hűtlen szövetséges tovább lengeti a foltokat, keletfelé egyszerre megcsillan a tarkabarka égi boltozott híd, a békekötő szövetség jelképe. Nem sok idő múlva csendesebb lesz a vihar, csattogó és csicsergő hangok üdvözlik az uj életet, még a virág is mintha vágygyal tele szívná be a soká nélkülözött csendes léget. Távol nyugot felé, hol titokteljesen érintkezik a föld és az égboltozat, aranysárga uj tengerből fokozatosan sötétkékké változó fényözön árad ki egyes tündöklő szigetekkel, tündéri szép országa a diadalmában nagyra nőtt napkorongnak. De ez a szép világ is csak olyan, mint a hangulat. Az uj ellenség lassubb, de

hatalmasabb. Magasról, az égboltozat tetejéről lopkodva tör előre a sötétség, nyomában minduntalan halványabb lesz az égi fény. Lenn az ismét elpártolt szél jeges pánczélát öltötte fel és a magánosan álló fát kisértetiesen növeszti meg perczről-perczre nagyobbodó árnya. Sötétebb, sötétebb lesz. Röppenő denevér fagylaló neszét halljuk, czirpelő tücsök és béka-brekegés zavarják a csendet, oly eltérően, oly kellemetlenül különböző hangok a madár kedves danájától. Millió és millió mérföldek távolságából int felénk a csillagfény, reménysugara talán egy-egy kétségbeesett léleknek, de a jelen fagyasztó, s öntudatlanul kedvesebben szól mint valaha, a messziről csengő harangszó, mert elhagyott az életadó nap, de még sem maradtunk egyedül.

Nehány óra történetének vázlata ez. Mindennapi, különös figyelemre nem méltó részlet a természet életéből. S mégis hány ezer kép tolul elénk ily rövid idő alatt, kép, melyeknek egyike oly annyira eltérő a másiktól, s a melyek tömegében oly sok, oly nagy és kiegyeztethetlen ellenmondás van. Ki írhatja le magát az igaz természetet? Ki festheti le ezt a kaleidoszkopszerűen váltakozó képcsoportozatot? S avagy hazudik-e az, ki igaznak mondja a verőfényes nappalt meg a sötét éjszakát egyaránt? hazudik-e az, ki vakmerően állítja, hogy a mélabús eső és a haragvó zivatar egyformán az igaz, meghamisítatlan természet? Érzékeink észleletei, szemünk és fülünk káprázata, csak töredékei az örök igaznak, de azok a töredékek sem hazudnak, nem ferdítenek.

Itt állunk ismét megerősödött hittel, világosabb tudattal kegyeletünk tárgya előtt. Az ismeret, meg a szakavatottság különböző foka, a kedélyhullámzás tarkafényű megvilágítása új és új alakban tüntetik fel őt. Ki meri kijelölni, melyik igaz, melyik nem, de ki nem érzi, hogy minden egyes részlet csak töredéke a valódi igazságnak?

Mint hódító lép előtérbe mindenekelőtt. Meleg meggyőződéssel hangoztatott szavára megmozdul az egész ország, az eszmék leghatalmasabb ellenfele, a közöny, az iskolaszékekben és a népnevelési bizottságokban az ő fegyvereit veszi fel, az egyház rabszolgája megcsörrenti lánczait és a nemzet jobbjai nem vitatkoznak a

hódító fegyvereinek czélszerűségéről, mert apostolt látnak benne, igaz s hű apostolt, ki képes mozgásba hozni a szivet és lángra gyulasztani azt a kedélymelegséget, mely a nemzetnek nemcsak büszkesége, de éltető lénye is. S mégis mily más képe látszik ennek a hatalmas hódítónak egyes tetteiben. Mintha folytonosan maga előtt látná hazája nagy könnyceppjét, azt a végtelen tengerbánatot, diadalujjongás helyett síránkozást hallunk ajkairól. Lelkesedése hevében bánatos húrt érint, saját vallomásaiban megostorozza önnön erejét, hogy elérhetetlen vágyai annál fényesebben tündököljenek. Dermedt tagokkal, de lángoló szívvel megáldva és megátkozva tekint messze-messze szárnyaló eszméire; kínja, hogy nem élhet ott, hogy el kell temetnie vágyait, melyek életének éltető forrásai. Fájdalma zengi a dalt az emberi nyomorról és szenvedésről, fájdalma rántja le a leplet arról az irtózatos ürről, mely az eszmék világa és a tudatlan néptömeg képzete és életmódja között van, fájdalma ad ékességet álmodozásainak, midőn az egyenlőség, testvériség és szabadság eszményein gondolkozik. Dermedt tagjai azonban nem érzik igazán az élő élet lüktetését. Nagy szívének melege vonz és emel, de azt a küzdelmet, melynek előfeltétele a gyűlölet és romboló szenvedély, nem ismerte meg. A nemzetiségeket, a pártpolitikát, a széthúzó felekezeti érdekeket csak fájdalmának ködös fátyolán át észleli, s nem a hódító rideg fegyverével, emberszeretete nagyságával támadja meg; hullámölő olaj panaszhangja is, felemelni, magával ragadni akar mindenkit oda abba az eszményi világba, hol a mindenható szeretet hatalma megszüntet minden, de minden ellentétet. És a küzdelem közepette megszületik nála az idylli. A lángoló hevű apostol, az eszményi fájdalomtól lenyűgözött költő mélabús, de tiszta érzéssel szólal meg, lágyan rengő sajka képzelete, reménye hittel ölelkezik s vágya megpihen a szeretet csillogó világában. Eszméi ilyenkor behizelgők, dala elandalító, tarka képzelet szülte gondolataiban, melyeket néha csak egyes hangzatos szóhoz kapcsolt ideális lelke, és csak egy-egy képnek szíve melegétől nyert szivárványos csilláma tüntetnek fel igazaknak, elmereng a meghódolt kedély s számüzi a bonczoló kételyt.

Melyik Eötvös az igazi? Melyik az, kit kegyeletünk oly magas fokra helyezett? Az agitátor, az apostol, a mélabús költő, a rajongó bölcsész, a világfájdalom áldozata, az emberszerető férfiu, az engesztelő politikus? Egyik sem és mégis mindenik. A kegyelet nem bonczol, nem okoskodik. Az ész és képzelet erői szolgáivá lesznek a szív érzelmének. Bármily alakban mutatkozzék is, csak azt látja a kegyelet, ki eszmékért szenvedett, csak azt, kinek tetteit soha önérdek nem vezette, csak azt, kinek minden szava, minden mozdulata szívből eredt és a kit a szeretet sugarai aranyoztak meg. Az igénytelen külsejű, kisded termetű embert végtelen jósága emeli társai fölé, a nagyhatalmu minisztert és a hires tudóst szívének melege hozza ide mihozzánk, kicsinyek közzé.

Ez az igaz, kit szívünk fedezett fel. Irodalom-történetírók és politikusok szakavatottabban birálhatják működését, de ne szégyeld leányka, ha könnyed hull ki a «Megfagyott gyermek» költőjének emlékére, ne aggódj ítéleteröd felett ifjú, ha lángra gyúlad arczod gondolatainak és beszédének olvasásakor s meleg hevület hat át, midőn elmerengve böngészed szíve vérével irt politikai fejtegetéseit. A kegyelet Eötvöse is igaz, valóban igaz.

Eljöttek a bölcsek egymásután rendbe szedni gondolatainkat s hosszas, komoly munkájuk ma már kétségtelen eredménye, hogy mindaz, a mit látunk, hallunk, meg gondolunk, érzékeink és agyvelőnk szervezete folytán bizonyos módosulást szenved; a valódi, az abszolut tiszta igazságot csak sejdítenünk lehet, sejdítenünk olykor nagyon is csalékony következtetések és bírálatok segítségével. Eljöttek a tudósok, hogy kutatva és bonczolva korlátokat alkossanak a képzelő tehetségnek s rendezzék az eszmék határait, s ime meg kellett tudniok, hogy a már elismert igazságot is gyakran megdönti a tények özöne, s únos úntalan új és új hypothezisekkel kell útat törnünk, új irányokat keresnünk. Nem embernek adatott az abszolut igazság. De erőnk van küzdeni érte, van kiolthatatlan vágyunk, hogy kitartóan bolyongjunk a körülöttünk levő sötétségben, hogy ezredik és ezredik izben is új-új ösvényre térjünk, melyet egy-egy ragyogó csillag jelöl. A lángész alkotása, a képzelet teremtő ereje mellett harmadik, az előbbiekkel egyenrangú, csillag a kegye-

let, a szív előretörő vágyának szülötte. Konzervativabb, mint társai, mert a kedély természeténél fogva tapadó, mert az érzelem nem bírál; de az emberi nem fejlődésének történetében ez a kegyelet is csak oly jogos határkő, mint az eszmék és törvények. Az eszme fényt terjeszt, a törvény útat mutat, a kegyelet erőt és lelkesedést ad, hogy ezen az úton előre haladjunk. Az ész teremt, a tudás részletez, a kegyelet az új eszmét összeforrasztja lényünkkel. Hatalmas a teremtő szellem, mely olykor századokkal előzi meg a kortársak gondolkozásmódját, hatalmasabb a tudós munkája, ki a teremtő ész eszméjét megszilárdítja, de leghatalmasabb a lelkesedés, mely már milliókra hat ki s vonzó alakot ad az új világnézetnek. A lángész vakító meteor fénynyel ragyog, a tudomány csillogó fénypontokkal megrakott tiszta égboltozat, a kegyelet nap, mely melegít is, midőn éltet. A küzdelem hevében olykor szívünk is megtalálja az új irányt, a titokzatos vagy abszolut igazság előre vetett meleg sugarát s kincsként őrzi azt. Hasztalan mutatja ki a bölcs a konzervativ tapadó kedélyfogyatkozásait, hasztalan küzd a tudós a hitnek megcsökönösödésében ártalmassá vált eszményképei ellen: váltakozó alakban bár, ismét megújul a kegyelet, bálványokat alkotni kénytelen, mert a szív érzelme is emberi s le nem törölhető semmiképp. Ragad magával, visz, a hová akar; szolgái vagyunk, mert kegyelet neve.

Itt vagyunk ismét: kegyelet hozott össze. Nem kutatjuk, minő helyet foglal el Eötvös a magyar művelődéstörténetben, nem vagyunk kíváncsiak életfolyamának adataira vagy műveinek tartamára: összegyűltünk, hogy ünnepeljük az eszményt, melynek ő megtestesítője, hogy dicsekedve mutogassuk egymásnak a kincset, melylyel kegyeletünk megajándékozott. Mindnyájan érezzük ugyanis, hogy kincsünk e név, kincsünk ez az eszménykép. Eötvös neve a jelképe annak az álmodott szebb korszaknak, midőn a ma még csak a hegyek tetőit érintő napsugár eljut a völgyek mélyébe, hogy a közművelődés áldását szétterjesztvén, szabaddá tegye a népet, hogy ne ezrek, de milliók legyenek boldogok és gyönyörködjenek az életben. Eötvös neve a jelképe annak az eszményi világnak, midőn az örök szeretet melege egymás után tompítja el a felekezet, nem-

zetiség és pártpolitika érdességeit, s midőn lelki nyugalmat ad, eszményi magaslatra emel. Eötvös az a férfiú, ki küzdésében nagy eszének fegyverei mellett egyenlő erejét mutatta a szív melegének, biztatva a kicsinyeket, hogy hatalom és lángész nélkül is ember lesz az ember, ki ideálokat szeret. S ki ne érezné közöttünk, hogy kegyeletünk kincse nem múló, fénye nem káprázat? Az ercsii sír elfedte a embert, eszményképe miénk marad és a kegyelet szárnyain emelkedik, terjed szüntelen. Úgy van. Megvan még a mi Eötvösünk s meglesz jövőben is.

Budapest. GYÖRGY ALADÁR.

A NŐ MINT HONLEÁNY.*

Jóllehet a nő élete rendesen a tűzhely körül foly le, s ritkán van a közéletbe ragadva, azért mégis, mint rendezett politikai és polgári társadalom tagja, melynek előnyeit ép úgy élvezi, mint a férfi, politikai kötelességei igenis vannak, és a közerényeket ép oly buzgalommal kell neki megszerezni igyekeznie, mint a magány erényeket. Hagyja a nyilvános tetteket a férfiaknak, de ne légyen közömbös, a haza, az emberiség sorsa iránt, mert az ily közömbösség a lélek alsóbbrendűségét vagy fejletlenségét bizonyítva, nemcsak szégyen reá nézve, de bűn is. A jog, az igazság, a haza, s egész emberiség haladásának és javának előmozdítása iránt, közömbösnek, semmi emberi lénynek nem szabad lennie, különben kizárja magát az emberiségből. De a nőnek azon kívül szüksége van a közerényekre, mint feleségnek, kinek mindenben, tehát politikában, az általános nagy kérdésekben is, férjével együtt kell gondolkodnia, s őt mindenben a jóra buzdítnia. Szüksége van azokra az anyának. Mert hogyan nevelhetne gyermekeiből derék polgárokat, ha nincs sejtelme azon tulajdonokról, melyek arra nélkülözhetlenek, s azokban példát nem adva, nem olthatja be gyermekei szivébe?

A hazaszeretet ép oly természetes és nemes szenvedélye a szívnek, mint a család iránti szeretet. A mikor a valódi, mikor erkölcsi erény, akkor nem lehet most, a testvériség korszakában se kizáró, se igazságtalan, se önző, se barbár a többi népek irányában, mint a minő volt a hajdankorban. Ez a valódi hazaszeretet, mely az emberiség iránti szeretettel tökeletesen összeegyeztethető, soha

* Mutatvány szerzőnek «A női élet» című nemrég megjelent művéből.

sem lesz kisszerű és nem vonja maga után a többi népek iránti gyűlöletet. Mert minden nemzet szükséges az emberiség összhangjának előállítására, ép úgy, a mint egy hangszer különböző húrjai szükségesek a zene összhangjához. Minden nemzet, melynek saját géniusza van, s a fejlődés bizonyos fokát elérte, egy eszmét képvisel az emberiség szellemi világában s el nem tünhetnék a nélkül, hogy attól az egész világegyetem ne szenvedne. Mindnyájunknak van helyünk a nap alatt, csak észszerűen találjuk el a magunkét és ne akarjuk másokét bitorolni. Az öntudatlan, műveletlen egyedek a «létért való küzdelem»-ből indulnak ki, hogy öntudatos művelt állapotukban a «létért való összhang»-ot teremtsék elő. Erre törekszik a valódi hazaszeretet.

Különben nem is szükség a magyar nőt az igazi hazaszeretetre buzdítni! Már vérében van az, be van vésve szíve legmélyében, tudja ő, hogy az a szó *haza* az igazságnak és hagyományos hősies becsületérzésnek azon nemes eszményét képviseli, a mely minden szivet és lelket ugyanegy szenvedélyben egyesít, oly szenvedélyben, mely szentnek tünteti elő a múltnak nagy emlékeit, valamint a jövő reményeit. Ugyanegy hazafiúi buzgalommal lelkesíti e föld minden egyes gyermekét, egyesíti a külön váló akaratokat azon forró óhajban, hogy e nemzet betöltse végre hivatását, nagy legyen erkölcsi értékében, a tudományban, művészetben, műveltségben, az elsők közül a nemzetek nemes versenyében a haladásért. Hogy tovább szőve életének korán elszakadt fonalát, ugyanazon szellemben, a mikor önfeláldozón Európa polgárisodásának egyik hatalmas, védő bástyája volt, helyrepótolja már most az elvesztegetett időt, s kivívja maga számára a maga illő helyét a nemzetek közt. — De hogyan kell tényleg a hazát szeretni, s mik egyáltalában a hazánk iránti kötelességeink?

A legelső a szabadságszeretet, mert csakis a szabad embernek van hazája, a rabszolgának, az önkényes zsarnok alattvalójának csupán születéshelye lehet. Épen ezért a hazaszeretet főkép szabad népeknél nyilvánult legmagasztosabb alakjában. A régi görögöknél például, midőn néhány ezer hős a barbárok millióinak volt képes ellenállani.

A mely honleány tehát észszerűen kivánja hazáját szeretni, szeresse hazája és polgártársai szabadságát és függetlenségét is, s legyen azon, hogy minden intézményt híven megőrizzenek, melyek ezen szabadságot és függetlenséget biztosítják.

De a szabadságot is csak az szereti igazán, ki a törvényeket szive mélyéből tiszteli. A nemzet által szabott törvények tiszteletben tartása nélkül, a szabadság csak üres szó, mert lehetetlenné válik. Ha minden polgár azon töri fejét, hogyan játszsza ki a törvényeket; ha mindenik magát kivételnek szereti tekinteni, (a mire nálunk nagy hajlandóság van)! akkor az országban nem szabadság, de féktelenség uralkodik. Mit várhatni a legjobb törvényektől, mikor a talaj nincs azok számára előkészítve? Mikor az emberek nincsenek arra szoktatva, hogy szeressék a törvényt, hogy annak engedelmeskedni akarjanak.

Itt a nőnek igen fontos és szép szerepe van, nagy befolyása lehet, ha nemcsak szóval buzdít mindenkit maga körül, a törvények tiszteletben tartására, de maga tettekben, példával jár elől, a törvényeknek engedelmeskedni igyekszik, s magának soha, bármily ürügy alatt, a legkisebb kihágást sem engedi meg.

A szabadságnak egy másik, nélkülözhetetlen kelléke a politikai és polgári egyenlőség, mely az emberi méltóság jogos tiszteletének természetes következése, és mely nélkül valódi szabadság nem létezhetik. Igyekezzék tehát a honleány küzdeni azon megfoghatlan czím- és rangimádás, azon hiúsági szenvedély ellen, mely nálunk nemcsak a társadalmi életet teszi majdnem lehetetlenné, hanem főkép a nemzet fejlődését is tökéletesen megakadályozza. Igyekezzék minden emberben az embert tisztelni, a hasznos munkást vetni latba, s mindenkit egyedül belértéke szerint itélni.

A közerények közt rendkívül fontos még a szellemi bátorság, mely nélkül a szabadság sohasem lehet biztosítva, egy nemzetnél sem. A nőnek is szüksége van ezen erényre, mely, fájdalom! jelen társadalmunkban oly ritka lett. Szüksége van szellemi bátorságra, hogy ne mondjon, ne tegyen soha semmit meggyőződése, lelkiismerete ellen, férjének, fiainak, barátainak gyáva tanácsokat ne adjon, s őket a helyett buzdítsa arra, hogy ha kell, még jövendő pályájokat,

az egész család jólétét és látszólagos érdekeit is, fel tudják áldozni a kötelességnek. A katonai bátorság megvédi az ország külszabadságát, de belszabadságát csak a szellemi bátorság biztosítja. S mi kell ahhoz? Fenkölt lélek s szilárd jellem. Tisztelet tehát azoknak, kik lelkiismeretöknek engedelmeskedve, szakítni tudnak, ha kell, a kötelesség teljesítéséért, a megrögzött szokások és előítéletekkel, kik szilárdan ragaszkodva az igazsághoz, azt önzetlenül követik bárhová vezet, bárkiktől választ el, bárminő látszólagos érdekeikkel van ellentétben, bárminő üldözésnek teszen ki! Azok nagy, szilárd jellemmel bírnak.

Van azonban egy nemes szenvedély, a mely megkönnyíti a küzdelmet, s erőt ad ellenállni a leghatalmasabb közvéleménynek is. Az a forró, kiolthatlan emberszeretet, a haladás utáni örökös vágy, a jobb utáni epedés. A kinek keblében lángol e szent tűz, az, minden körülmények közt, kötelességét fogja követni, híven, önzetlenül, nem fogja magát vakon megadni a közvéleménynek, de megfontolva itéleteit, meg fogja erősíteni ott, hol az igazsággal megegyezik, s határozottan küzdeni fog ellene, a mikor eltér az örök igaztól s az erkölcsiség változatlan törvényeitől. Ez kötelessége minden öntudatos lénynek; és a ki maga öszhangban van önmagával, a ki nem ingadozik, s minden körülmények közt, tántoríthatlanul követi azt, a mit igaznak, jónak hiszen, az előtt meghajlik végre még a tömeg is, s magával ragadja a közvéleményt, csak ne törődjék vele ott, hol kötelességről van szó.

A közvélemény ugyanis nem egyéb, mint a közös eszmék és itéletek, melyekkel bírnak az együtt élő emberek a jóról és rosszról, a jogokról és kötelességekről. A közvélemény eredetileg az összes értelmek közreműködéséből keletkezik, s bizonyos közepes színvonalt mutat fel a nemes és nemtelen lelkek közt. Lassan-lassan azonban az értelmet kiszorítja s annak helyét igyekszik pótolni. Midőn már megszilárdult, a legtöbb ember gondolkodás és vizsgálat nélkül fogadja el a közvélemény itéleteit, s ez sokaknak az egyedüli erkölcsi szabály. Pedig az elméletben még mindig többet ér, mint az alkalmazásban. A jellemes ember tehát soha sem fog vakon hódolni a közvéleménynek!

Még a tulajdonképeni politikai életre is üdvös befolyást gyakorolhat közvetve a nő, ha szelidségével, békítő szellemével azon van, hogy csillapítsa a férfiaknál, a néha túlnyomó, vagyis félrevezetett pártszenvedélyt. Tagadhatlan, hogy a pártok létezése elkerülhetlen, sőt szükséges, minden szabad országban. Vannak és kell is hogy legyenek mindenütt újítók, kik fáradhatlanul keresik a jobbat, s kik a haladás buzgó apostolai. Ezekkel ellentétben, vannak aztán félénkebb szellemek, melyek a régi szokásokhoz, régi elvekhez ragaszkodnak, s rettegnek minden újítástól. Végre támad a kettőt egyesítő párt, melynek feladata az elsőket mérsékelni, hogy túlságos hamar ne haladjanak, ez utóbbiakat sarkalni, hogy el ne aludjanak, s a kor igényeinek megfelelő javításokat létrehozni. Ez mind természet szerint, jogszerű és üdvös. De mikor eszmék helyett, a pártok csakis egyéniségekért, vagy anyagi érdekekért harczolnak egymás ellen; mikor épen nem elvek, hanem közös magánérdekek csoportosítják egymáshoz az embereket; mikor nem a haza java, de csupán személyes gyűlöletek vagy vonzalmak vezérlik az egyeseket, s vad pártszenvedély uralkodik egyedül a szivekben: akkor az ily pártok létezése valóságos átka a hazának.

Az igaz honleány kötelessége tehát elvonni igyekezni férjét, fiait, mindazokat, kikre némi hatást gyakorolhat, a kisszerű pártszenvedélyektől; kötelessége őket az eszmékért való küzdelmekre indítani, s magára a békítő szerepet vállalva, mindenütt fel tudni találni az igaz érdemet, és azt előitélet nélkül méltányolni.

Pálfalva. De Gerando Antonina.

A NEVETÉS.*

(Lélektani és neveléstani szempontból.)

I. A tapasztalati lélektan fontossága.

A lélektan a neveléstannak a legfontosabb segédtudománya. Ezen állítás igazságát már régóta elismerték és ezért ezen tudomány mint rendes tantárgy szerepel a tanítóképző-intézetekben. De a míg a tantárgyat oly módon fogják tanítani, mint a hogy sok helyen ma tanítják, addig ezzel a leendő tanítónak csekély szolgálatot fognak tenni.

Sokan ugyanis azt gondolják, hogy a lélektan tanára az ismerő-, érző- és akaró tehetségek megmagyarázása és felosztása, sok felesleges fogalom értelmezése által kötelességének már eleget tett, és hogy a gyakorlati tanító ezen abstrakt és száraz módon előadott lélektani tételeknek gyakorlati működése alkalmával nagy hasznát veheti.

Szerény véleményem szerint ez tévedés. A gondolkodás, az érzés és az akarás belső lelki működések, melyeket az ember csak önmagán — és úgy is nehezen — figyelhet meg, de ezen belső lelki működéseknek hatásait és nyilatkozatait, t. i. a mozgásokat, a beszédet és a cselekvéseket minden emberen észre veszszük; *ezekre* kell tehát a növendékek figyelmét irányítani. Lélektani tapasztalatok szerzéséről kell tehát gondoskodnunk. A nyelvtan és számtan tanítása alkalmával a példákat előrebocsátjuk és csak azokból vezetjük le a szabályokat; a természetrajzi előadásokat az egyes termények leírásával kezdjük és csak az alsóbb természet-

* Előadatott a «Mária-Dorothea-egyesület» budapesti tanítónői szakosztályának január 23-án tartott ülésében.

rajzi fogalmakról megyünk át a felsőbb fogalmakra. A természettan tanításánál a tüneményekből indulunk ki, gondoskodunk a kellő kisérletekről és csak ezekből vonjuk le a természettani törvényeket.

Ezen induktiv tanmenetet, ezen szemléleti tanalakot a lélektan előadása alkalmával is kellene alkalmazni.

Minden egyes tettben az egész lélek lénye és működése nyilvánul. Csak úgy juthatunk a lélek természetes ismeretéhez, hogy ha az egyes emberi cselekvéseket pontosan megfigyeljük, leírjuk.

Egy ilyen lélektani tekintetben igen fontos emberi cselekvést — *a nevetést* — szándékozom ez alkalommal megfigyelésük tárgyává tenni.

Minden ember tud nevetni; a gyermek, az agg, a bölcs, az eszelős, a férfi és nő mind bírnak e képességgel, de kevesen gondolkodtak még a nevetés fölött.

Mi a nevetés, milyen lehet, milyen legyen, melyek az okai és az okozatai? Mind oly kérdések, a melyekre nem mindenki tud felelni. A nevetés ugyanis mindennapi cselekvés és ezért nem tartjuk érdemesnek gondolkozni fölötte. Pedig ha e tünemény lényegének kutatásához fogunk, csak akkor veszszük észre, hogy valami titokszerű dolog és hogy okosan cselekszünk, ha e titok felderítésére törekszünk.

Nemcsak a fiziológusra, az orvosra, a pszihológusra nézve fontos a nevetés fölötti gondolkodás, hanem a művészre, különösen a színészre, a mimikusra, a festőre és *a nevelőre* nézve is.

II. A nevetés főnemei.

Ha valaki nevet, akkor a lélekzési szervét s a rekeszizmot mozgásba hozza, a levegőt kitaszítja, egyes hangokat hallat, szemeit jobban felnyitja, a száját feltátja, a felső ajakát emeli, a fogait mutatja, a szájszögleteit összeránczolja. Szóval a nevetés igen komplikált cselekvés, melynél számos izom és ideg jön működésbe.

Mindezen előbb felsorolt látható mozgások és hallható hangok különbözők és ezek megfigyelése nagyon fontos.

Ha egy gyermeket csiklandozunk, akkor ezen inger az érzési ideg által a nervus sympathicushoz, a gerinczvelőhöz vezettetik, kellemes érzetet kelt, és ezen inger folytán a mozgási ideg nagy gyorsasággal indul a lélekzési szervek és az arczizmokhoz és a gyermek *nevet*. Az *ok* a csiklandozás, a test kellemes állapota, az *okozat* pedig a különböző mozgások, a nevetés volt. Az ok tehát leginkább a *testben*, különösen az érzési, a *tapintási érzékben* található, és miután a különféle mozgások tüstént beállanak, sőt azok tudtunk és akaratunk nélkül mennek végbe, azért az ily nevetést az úgynevezett *reflex mozgásokhoz* sorozzuk.

Vannak növények, melyek magvainak élvezése azon hatással bírnak, hogy az élvező akaratlan kaczagásba tör ki, és miután Szardiniában leginkább honos ezen növény, azért *szardónikus* nevetésnek mondjuk.

Némely ember jó bor és sör élvezése után addig nevet, míg el nem alszik.

A nevetés rendesen a kellemes testi vagy lelkiállapotnak, az örömnek kifejezése, de nem mindenkor. — Vannak idegbetegek, a kik minden külső ok nélkül nevetnek, kaczagnak; csak a beteg ideg idézi elő ezen akaratlan nevetést; ezek nevető görcsben szenvednek.

A felsorolt esetekben a nevetés inkább a testnek tulajdonítható és ezért a *fizikai* nevetéshez számítható; fiziológus és az orvos figyelmére méltó mindenik eset.

Ha két ember egyszerre fütyül és egymás szemeibe néznek, miért nevetnek ezek annyira, hogy a fütyülés folytatására nem is képesek? Mi az oka itt a nevetésnek?

Ha valaki társaságba lép s a társaság tagjai nevetnek és kaczagnak, akkor ő sem lesz képes a nevetést elfojtani, bár okát sem tudja a nevetésnek. A derültség és ennek kifejezése a nevetés, nagyon könnyen vezethető mint a villamosság és ha a mai gyülés t. tagjai közt nehány jó vezető lesz, t. i. olyanok, kik könnyen nevetnek, akkor mai előadásom nagyon mulattató lesz.

Ha valaki az utczán az aszfalt-járdán sétál és egyszerre elesik, de hirtelen felugrik, akkor az utczán járókelők — bármeny-

nyire restelik is, — nevetnek. — Ezen nevetés oka már nem a tapintási, hanem a látási érzékben keresendő; de ez esetben is akaratunk nélkül, sőt akaratunk ellenére nevetünk. Az ily nevetés az *automatikus* nevetéshez tartozik.

Fent már említettem, hogy a bor és sör élvezése a nevető izmokra kellemes hatást gyakorol. Erre vonatkozólag van szerencsém egy képet bemutatni, mely a sör különböző hatásait szemlélteti. Íme kisérletem sikerült; előre tudtam, hogy ezen látvány a t. szemlélők nevető izmaira hatást fog gyakorolni. És valóban önök, t. hölgyeim és uraim, a nélkül, hogy egy csepp sört ittak volna, ezen furcsa képek megpillantása folytán már nevetnek. Ezen nevetés már a képzetek segítségével jött létre; ez már a *szellemi* nevetéshez tartozik.

A ki a czirkuszban legelőször látja a tarka-barka ruházatú klovnt, vagy az álarczos bálon egy oroszlánfejű és madárlábú maszkot, vagy más komikus alakot pillant meg, bizonyára nevetni fog. A váratlanul megjelent furcsa alakok ingere hat a látidegre, a mely ezen ingert az agyhoz vezeti, itt származnak a lélek segítségével különböző kellemes érzetek és képzetek, melyek a nevető izmokat ingerlik.

Komáromi Lajos tanár úr épen most szíveskedett a fogalmazás tanításáról értekezni. Hogy mily szükséges e tantárgy alapos tanítása, azt a következő levél is mutathatja: Egy atya t. i. fiát egy fővárosi mészáros-mesterhez küldte, hogy nála e mesterséget megtanulja. Néhány nap mulva a reményteljes fiú atyjának a következő levelet írta:

«Édes apám! Ezennel jelentem, hogy szerencsésen megérkeztem N. N. mészáros úrhoz. A mester igen jóindulatú irántam. Azt mondja, nemsokára vágható leszek. Én hála Istennek egészséges vagyok. Egyébiránt itt más ujdonság nincs, mint az, hogy valaki felakasztotta magát. Remélve, hogy ön is oly állapotban van, maradok háladatos fia N. N.»

Ezen furcsa mintalevelet nem azért adtam elő, hogy önöket a fogalmazás fontosságáról meggyőzzem, hanem csak azért, hogy az önök nevető izmait tevékenységbe hozzam és hogy ezáltal bebi-

zonyítsam, hogy a nevetés oka nemcsak a testben, hanem a lélekben is keresendő.

Azon esetekben, hol a nevetés oka a *lélekben* keresendő, *szellemi nevetés*-nek nevezzük.

Az épen most előadottakból kitűnik, hogy a nevetés — fejlődési okaira nézve — háromféle, még pedig 1-ször a *reflex nevetés*, mely a külső testi inger következtében származik. 2. Az *automatikus nevetés*, mely más érzetek folytán vagy a szokás és az öröklés folytán áll be és 3-szor a *szellemi nevetés*, mely a képzetek és azokkal kapcsolatban levő érzelmek folytán jön létre.

III. A nevetés különféle okai.

Ismeretes tény, hogy a képzetek száma igen nagy és hogy az ezekkel összeköttetésben álló érzelmek száma még nagyobb.

Ha már most tekintetbe veszszük, hogy a nevetés lelkünk kellemes és derült állapotának kisérője és kifejezője, akkor nagyon természetes, hogy a nevetés szellemi okai nagyon különfélék és ennek következtében többféle nevetést kell megkülönböztetnünk. Ezen különböző fajok ismertetésére egy több teremből álló *múzeumot* rendeztem be legyen szabad a t. közönséget felkérni, hogy méltóztassanak velem egy kis körútat tenni e múzeumban.

Az *I. teremben* látunk egy nagy vastag férfialakot rikácsoló asszonyi hanggal; — egy törpét hatalmas nagy orral és roppant vaskos lábakkal; — látunk még ugyane teremben egy czirkuszbeli bohóczot; egy majmot hegedűn játszva, szájában nagy pipával. Ezen különös abnormális alakok megpillantásánál, melyek ily meglepő ellentétben, rendezetlenül állnak egymással szemben, nevető izmaink mozgásba jönnek és nevetünk.

Így kezdett nevetni a híres szépségű Izrabál is, kiről Jókai Mór «A királyné és a majom» című meséjében beszéli, hogy gazdagsága és jóléte daczára sem volt boldog, mert nem tudott nevetni. Ennek pedig az volt az oka, hogy tilalmat vetett az arczára, mert szerinte a nevető arcz árt a szépségnek, az arczvonásokat eltorzítja. A nevetéstől való tartózkodásnak a következménye

az lett, hogy a királyné, bármi mulatságos dolgokat látott vagy hallott is, mélabús hangulatában megmaradt. A Sahin sah, a perzsák királya, a legnagyobb jutalmat igérte annak, a ki nejét megnevetteti, de hasztalan volt minden; a csodaszép Izrabál arcza oly mozdulatlan maradt, mint a ki egy sírkövön ül és a tegnapról gondolkozik. — De midőn a királyné elé egy majmot vittek, mely a kártyajátékban a királyt is felülmúlta, sőt tőle minden játszmát megnyert; és a mely furcsánál furcsább arczfintorításokat vitt végbez, akkor Izrabál férje örvendetes meglepetésére mosolyogni, nevetni, kaczagni kezdett, és így rideg kedélye meggyógyult.

A *II. terembe* érve, mulatozó társaságot látunk, mely *adomák*- és *tréfákkal* szórakoztatja egymást, többek közt a következő adomát halljuk:

Egy nagy társaságban egy képviselő kérdi egy bibornoktól, hogy mi a különbség egy szamár és egy bibornok közt? A bibornok azt mondja, nem tudom; — mondja meg nekem, mi a különbség. Erre a képviselő nevetve mondja: a bibornok a *mellén* viseli a keresztet, a szamár pedig a *hátán*.

A társaság ennek hallatára falatrázó kaczagásba tört ki. A bibornok azonban egész higgadtan kérdi a képviselőt: Mi különbség van ön és egy szamár között? Nem tudok semmi különbséget, és ön bibornok úr? Én sem, feleli lakonikusan a bibornok, a mi még jobban megkaczagtatta a társaságot.

Mi a különbség egy miniszter és egy gitár közt? kérdi a társaság egy tagja, mire egy élczes ember megjegyzi, hogy míg a gitárt a *bal* tartja és a *jobb* csipkedi, addig a minisztert a *jobb* tartja és a *bal* csipkedi.

Mindkét esetben a furcsa összehasonlítás, a váratlan, meglepő különbségek kedélyünkre hatnak és e tréfás kérdések felett nevetnünk kell.

Egy anya kis Laczikáját felszólítja, hogy mondja el az esti imát. A kis fiú így imádkozik: Jó Istenke, Amen! mire anyja figyelmezteti, hogy ez az imának csak az eleje és a vége. — Oh, mamácska, — viszonozza a kis bohó, — én nagyon álmos vagyok, és a jó Istenke úgy is tudja a többit, hisz ő mindent tud!

Nos, ily feleletre nem voltunk elkészülve; e naiv gondolkodás meglep bennünket és nevetnünk kell.

A *III. terembe* művészek, de különösen a költők és a *színészek* az életben előforduló emberi hibákat, gyarlóságokat, vétkeket és előítéleteket nevetséges és gúnyos módon írják le, illetőleg mutatják be és nevető izmainkat ez által hozzák mozgásba.

E teremben előadják Arisztofanes 2300 év Kr. előtt írt «Darázsok» című vígjátékát, melyben a görög költő az athéniek perlekedő vágyát ostorozza.

Előadják e teremben Kisfaludi «*Csalódások*» című vígjátékát. Ebben a hiszékeny, tervkovácsoló Lombai furcsa tervei, élczei és a házasodni vágyó, — nem épen nagyon bölcs Mokányi, naivitása, ostobasága és a meglepő bonyodalom mulatságos volta által a figyelmes közönséget elragadja a vígjáték.

Nagy vonzerőt gyakorol a közönségre Szigligeti Ede «*Liliomfi*» című vígjátéka, mely ügyesen szőtt bonyodalma, félreértései, élczei, nevetséges előítéletei, Szellemfi alakja, Liliomfi ötletei által, nagy derültséget okoz.

Avagy nem nevettek-e mindnyájan jóízűt Csiki Gergely «A nagymama» című vígjátékában Todorka tanár és a többi epizód alakok magatartásán?

Ott van Berczik Árpád «Protekczió» című vígjátéka, hol a szerző a közönséget Pataki Iván miniszteri tanácsos tánczteremébe vezeti, hol a miniszteri hivatalnokok élczekkel és czélzások által teszik nevetség tárgyává a moralizáló, hanyag, erkölcstelen, alattomos Mócsing irodatisztet és az őseire büszke cselszövő Igáli Kázmérné önző terveit és a társadalom különféle kinövéseit, a protekcziót stb.

De, tisztelt hölgyeim és uraim, nagyon ámítanók magunkat, ha azt gondolnók, hogy csak azért nevetünk egy vígjáték vagy egy bohózat meghallgatásánál, mert a fiatal ember — sok akadály leküzdése után — végre megkapja a szeretett leányt. Nemcsak ezen öröm teljesülésében keresendő a nevetés oka, hanem a vígjátékban előforduló váratlan akadályok és az ezek leküzdésére ostobául választott eszközök, a kétértelmű czélzások, a különféle

élczek, a szereplők természeti sajátságai, a színész testtartása, arczvonásai, ruházata, mind oly körülmények, melyek közreműködnek a derültség és a nevetés előidézésére. Nézzük csak meg egy-egy híresebb komikus arczképét, helyesebben torzképét, az első pillantásra nevetésre ingerel az arcz fintorlata mindnyájunkat.

Tanulmányozási sétánkat folytatva, a *IV. terembe* érünk, hol különféle víg, humorisztikus képekkel találkozunk, fülünket pedig vidám zeneszó üti meg, az előbbiek látó, az utóbbi pedig halló érzékünkre hatnak, ezen hatás által előidézett érzelmek következben is származnak oly furcsa képzetek lelkünkben, melyek nevetésre ingerelnek.

Figyelmünket például egy rézmetszet kötheti le, mely fölött ezen felirat olvasható: «*kedvelések*».

Egy öreg úr karján vezeti szép fiatal leányát és elragadtatással bámulja az általa kedvelt *régiségeket*, háta mögött pedig egy «kedvelő» a leányra tekint elragadtatással, ez alatt az ifjúnak egy hentesinas zsebkendőjét lopja el és ettől egy kutya épen egy ürüczombot csen el. E «kedvelők» különfélesége és a köztük való különbség, az egyik öreg, a másik fiatal, az egyik ember, a másik kutya és ezen dolgok csoportosítása oly kómikus benyomást gyakorol reánk, hogy nevetésben adunk tetszésünknek kifejezést.

A ki Margithay Tihamér által festett «Ne izéljen» czímű képre, vagy Bihary «Programmbeszéd» czímű képre csak emlékszik, hajlandó lesz a nevetésre; de itt már nemcsak a látás érzete, hanem a visszaidézett humorisztikus képzetek folytán származik a nevetés, mely a legközelebbi teremben van képviselve.

Eddig pszihológiai körútunkon a különböző termekben csak oly nevetőkkel találkoztunk, kik csak az érzéki észrevételek következtében, a hallás vagy látás folytán nevettek. Most *egy nagy terembe* érünk, hol nyoma sincs valami nevetséges dolognak, mely látási vagy hallási érzékünkre hathatna és ennek daczára a jelenlévők arczaiban nevetés vagy legalább finom mosoly vehető észre.

Itt látunk egy fiatal embert, ki épen most jön arájától, hol ennek szülőitől — házassági frigyükre nézve — kedvező választ kapott. Szeretett arájára való gondolatai, a szülők nyájas szavai

keblét örömmel töltik el, mely öröm az arczán észrevehető nyájas, boldog mosoly által jut kifejezésre.

Ott találkozunk egy fiatal országgyűlési képviselővel, ki épen ma tartotta szűzbeszédjét nagy tetszés és taps közt. Visszaemlékszik az általános figyelemre, melyben beszédje részesült; eszébe jut minden mondat, mely különösen tetszett; gondol képviselőtársaira, kik legjobban tapsoltak neki; gondol a nagyszerű következményekre, melyeket e beszéd maga után fog vonni. Igaz, hogy nem tudhatjuk gondolatait, képzeteit, de mosolygó arcza, kézmozdulatai azt engedik következtetni, hogy a fenti emlékezeti képek foglalkoztatták a képviselőt, és ezek okozták a boldog mosolyt.

Itt látunk a bölcsőben egy 6 hetes csecsemőt, a mint álmában mosolyog. Álmai alkalmasint nem bírnak oly fontossággal, mint a bibliai Józseféi vagy Kambizes perzsa királyéi, de szája, alakja és ajkainak mozdulataiból következtetjük, hogy a fiatal állampolgár a táplálkozás kellemes és élvezetes pillanatairól álmodik és e képzelt élvezet örömet okoz neki, tehát mosolyog.

A *VI. teremben* egy szónokot látunk, a ki a többség akarata ellenére egy elhúnyt felett gyászbeszédet tart, melyet ekképen kezd: «fájdalom, nem mindennap hal meg oly kitünő és derék ember, mint az, ki ezen ravatalon előttünk fekszik». A szónok itt megakad, egy szót sem bír többet mondani. A jelenlevők mind nevetnek, de legjobban mégis az kaczag, kit a többség kijelölt a szónoklat, illetőleg gyászbeszéd megtartására; ez *kárörömből* is nevet.

Egy nyilvános ebédnél egy hiú arszlán pöffeszkedik szép fehér inge és mellényével, a mellette ülő szomszédjára ez természetesen boszantó. Jön az ételt körülhordozó szolga s az ételt a pöffeszkedő úri ember fehér ruhájára önti, természetes, hogy szomszédjai nagy kaczagással szereznek elégtételt a rajtok elkövetett sérelmen.

A kárörömből való nevetés visszatetszést szül, de hiában; ezen aljas érzelem az ember ösztönszerű önzésében rejlik és csak a valódi erkölcsös jellem bírja a káröröm érzelmét legyőzni.

Még rosszabb hatást gyakorol a mellette álló hölgy, ki nyá-

jasan nevet édes atyjával való találkozásakor, mert nevetése nem őszinte, csak tettetésből nevet, örömöt színlel, hogy gazdag, öreg atyját megcsalja.

Ide taztozik a *csodálkozás*, a *kétkedés*, a *gúnyból* való nevetés is.

De van ezen teremben még egy más fajú nevetés is képviselve, t. i. az *elfojtott, az elnyomott nevetés*.

Itt látunk pl. egy fiatal embert, ki száját összeszorítja, ajkait harapja, homlokát összeránczolja és erőlködik, hogy a világ ne lássa nevetését. Az ember sokszor jó szándékból rejti el nevetését, de sajnos, sok esetben rosszból is.

A gúnyos, kárörvendő és tettető nevetés mellett van még egy neme a nevetésnek, mely az utolsó, t. i. a tettető nevetéssel rokonságban áll, de ettől való eltérései folytán külön teremben, (t. i. a VII. teremben) van kiállítva, ez a *mesterséges* (művészeti) *nevetés*.

Itt látjuk a színészjelölteket, kik a szinitanodában a különféle indulatok kifejezését gyakorolják. Itt tanulják az öröm, a vidámság, a pajkosság különböző fokait, mint mosolygás, nevetés, kaczagás és újjongást. Itt vannak a mimika mesterei, kik tanítványaikat a mesterséges nevetés és arczfintorítás művészetében példák által tanítják.

Budapest. Lederer Ábrahám.

A TANÍTÓNŐ.*

I.

A népnevelési szakirodalom egyik kiváló tekintélyű lapja a «Néptanoda» a múlt évi utolsó s a jelen évi első számaiban egy egész czikksorozatot közöl, melynek tárgya a *tanítónő*. E czikkek czélja kimutatni, hogy a nő a tanítói állásra «pedagogiai, nemzeti és társadalmi» okokból nem alkalmazható. Nem akarok ugyan e kicsinyes gondolkozást eláruló és a fennálló viszonyokat teljesen ignoráló czikkre reflektálni, de mint a tanítónők intézményének megtámadását fájlaló tanítónő, jogos önvédelemből alkalmat veszek magamnak arra, hogy nézeteimet és tapasztalataimat a tanítónőkről elmondhassam.

Úgy vettem észre, hogy a fenttisztelt lap szerkesztősége maga sem pártolja a tanítónők intézményét; láttam ezt a nőknek a kereskedelmi pályán való alkalmazását tárgyaló, meg ezen czikket kisérő megjegyzéseiből is. Azért a meg nem hallgattatás lehetőségét kikerülni óhajtván, soraimmal a «Nemzeti Nőnevelés»-hez for-

* Meggyőződésünk szerint ezt a kérdést vitákkal eldönteni nem lehet Bármennyire fájjon is a támadók egyoldalú vádaskodása, a tanítónők részéről jövő — természetesen ismét egyoldalú — védekezés ügyük igazságosságáról a távolabb állókat meg nem győzheti. Csak *egy* hatásában teljesen kielégítő válasz lehet: a tanítónők megfeszített iparkodása és lelkes ambicziója által kivívott általános elismerés és tisztelet. Hogy *szükséges* a tanítónők alkalmazása a helyes irányú nőnevelés érdekében, ebben ma már a legtöbben megegyeznek, hogy *hasznos* és *üdvös*, azt a tanítónők idővel — reméljük — mindenki előtt bebizonyíthatják. Nem is foglalkozunk ilyen irányú vitákkal; ezt a két felszólalást is csak azért közöltük a hozzánk érkezett sok közül, hogy ezáltal a tanítónők ügye mellett vett pártállásunkat kitüntessük. *Szerk.*

dulok, mint a mely lap a tanítónők ügyeinek legmelegebb pártolója, s egyúttal talán egyetlen igaz ismerője a tanítónők legtöbbje által kifejtett munkásságnak, kötelességérzettől áthatott önfeláldozó tevékenységnek.

Mielőtt azonban áttérnék annak elmondására, hogy tapasztalatom szerint hogyan töltik be a tanítónők jelenleg hivatásukat, szükségesnek látom kiemelni azt, hogy a társadalom felfogása a nő helyzetét illetőleg nem egyezik meg az idézett czikkek írójának, Benevolus úrnak nézeteivel. A mai közfelfogás szerint a nő a családfő élettársa, felesége, kinek a férj sorsában osztoznia kell, vele együtt részt kell vennie a létért való küzdelemben, értenie kell a család anyagi és erkölcsi jólétének előmozdításához, tudatosan s bizonyos önérzettel kell végeznie gyermekeinek, azaz a jövő nemzedéknek nevelését, így közvetve kell befolynia a nemzet, a haza felvirágoztatására, a közügyek emelésére. Ily nagyfontosságú szerepkörnek lelkiismeretes betöltésére a nőt okvetetlenül nevelni kell; gondosan elő kell készíteni arra a hivatásra, mely reá mint feleségre, nőre és anyára egyaránt vár, a könnyelműség és felületesség e téren százszorosan megboszulja magát s következményeiben sokkal súlyosabb, mintsem azt első pillanatra csak kiszámítani is lehetne.

A nők képeztetésének tehát általában alaposnak és tágkörűnek kell lennie. Ezen állítást, azt hiszem, minden elfogulatlanúl ítélő s az emberiség javát tiszta szívből óhajtó ember helyesnek fogja tartani. — Én nem is szándékozom ezen kijelentéssel «holmi nőemanczipáczió-féle frázisok»-at terjeszteni, mert én a nők alapos és tágkörű kiképeztetésével távolról sem czélzok arra, hogy a nőt a férfival egyenjogosítani kell, sőt azt vallom, miként nagyon elhibázott, túlhajtott törekvés, a nőből ügyvédet, birót, polgármestert csinálni, s szerepeltetni azon a téren, a hol az érdem-szerzés joga csupán a férfit illeti, s a hol a nő nőiességéből veszthet, belső értékben pedig nem nyerhet semmit. Csupán annak elismerését kivánnám a társadalomtól, hogy az említett közpályáktól nem azért kell elvonni a nőt, mert talán szellemi tehetségei hiányzanak hozzá, hanem azért, mert a szabadalom kórsággá válhatnék, a természet

által kijelölt női rendeltetés, vagy általában nem töltetnék be, vagy pedig igen hiányosan, úgy hogy a társadalmi rendnek felbomlása okvetlenül bekövetkeznék.

A nőknek általános tágkörű képeztetése mellett két szakpálya van csak szerintem, melyre a nőt rendeltetésének megsértése nélkül kiképezni lehet, — sőt mondhatnám képezni kell, — a *nevelő-tanítói* az egyik, a *női orvosi* a másik. — A többi, mint a posta, távirda, telephon, vasúti közlekedés és a kereskedés terén való alkalmazhatóság nem is annyira szakképzés számba megy, — mert valami különös szakképesítés nem is kivántatik hozzá, — inkább csak arra való, hogy a nőknek keresetforrásul szolgáljon, hogy akár egyedül állván kenyérkereset kényszerűségének esetén, akár pedig férjhezmenve, a létért való küzdelem könnyítése és a férj munkájának elősegítése végett gyakorolhassák. A tanítói és orvosi pályára a nőt a társadalom érdekében is képezni kell. Ez állítás teljes jogosultságát támogatja az élet megfigyelése nyomán szerzett tapasztalat; számos bizonyítékot hozhatni fel ugyanis arra nézve, hogy daczára egyes hangoztatott, de alapot nélkülöző állításoknak, a nevelés *nagy munkája a nő kezébe van letéve*, s a *nőnevelés helyes irányú megoldása pedig első sorban a helyes, nemes női befolyástól várható*. Másrészt a *gyermek- és nőgyógyászat* és a *betegápolás* szintén a nők által gyakorolható és gyakorlandó hivatás, melynek jelentőségét akkor érthetjük meg igazán, ha egy képzett *orvosnő* fogja adhatni az *anyának* a tanácsokat.

Általában elismerik, hogy a fentemlített szakpályák gyakorlása által a nő nem veszít nőiségében: nevel, gyógyít, ápol, gondoz. E pályákra a nőt előkészíteni valóban nem egyéb, mint őt a természet által meghatározott rendeltetésének betöltésére képesebbé tenni. Megdöbbenve halljuk azért emlegetni az ilyen elveket, hogy «a tanítónő már csak azért sem volna megtűrendő, mert a hány állást elfoglal, ugyanannyi férfi kénytelen kivándorolni külföldre, s ott alapítani családot». Vannak tehát, kik a tanítónőnek rójják fel bűnül, ha a szeretett haza évenkint annyi meg annyi jó hazafival szegényebb lesz? — Fájdalom, igen. S hány van ilyen, a ki ehhez hasonló ellenvetésekkel küzd a nő keresetképessége ellen! Nem

gondolják meg, hogy a női nem egy bizonyos részének okvetlenül *kell* gondoskodnia mindennapi kenyerének megkereséséről. Az élet igen drága, az igények nagyok, az emberek pedig mindig több után vágynak, mint a mijük van. A ki oly helyzetben van, hogy mind azt kielégíteni tudja, annak nem kell félnie attól, hogy családja női tagjai támasz nélkül maradnak, jövőjük bizonytalan. A *gazdag* leány manapság is bizonyára meghódít egy férfiszivet, kinek minden gondolata neje boldogítására (!!) fog irányulni, de mit várhat egy szegény leány? Ha művelt családból való és jól, háziasan nevelt is, ki veszi tekintetbe? Férjhezmenetelre nem igen számíthat, tisztességes pálya után kell néznie, melyen családjához s önmagához méltó módon élheti le életét! A népszámlálási adatokból is kitünik, miszerint a világon általában több nő van, mint férfi, nálunk is pl. átlag 1031 nő esik 1000 férfira s csak Erdély egy-két megyéjében vannak a férfiak túlsúlyban a nők fölött. Sok nő számára tehát nagyon bizonytalan a családalapítás; csak Magyarországon körülbelül 1 millió 140 ezer nő van saját keresetére utalva, s a társadalom kötelessége módot nyujtani, hogy ez becsületes és tisztességes úton történhessék.

Vannak, a kik erre nézve jó tanácscsal szolgálnak, mondván, hogy a ki nem megy férjhez, menjen a rokkához, varróasztalhoz, sőt alattomban bizonyára azt is gondolják, hogy legyen szobaleány, szakácsné, mosónő stb. Igazuk van, a hajadon maradt nőknek egy része tisztességesen keresheti kenyerét így is, mert a tisztességes munka nem alázza le az embert, azonban a szegény, de mind a mellett művelt hivatalnoknak tehetséges leánya csak nem állhat a mosóteknő mellé, a nem szokott erős testi munkát el sem birná, a varróasztal és rokka sem adhat minden nőnek foglalkozást, és soknak szíve, lelke valami nemesebb munka után vágyik, érzi, hogy tehetségeit más téren is érvényesítheti. Nem növeli-e tehát belső értékét, becsét, ha felfogva e hivatás fenségét, lelkesülten elhatározza, hogy a nevelő-tanítói pályára fog lépni. Annál alkalmasabb reá nézve, mert boldogulás után vágyván ő is, a nagy emberek nagy társaságában nem találja fel azt, mi lelkének hiányzik, *a szeretetet;* az ártatlan gyermekseregben kárpótlást talál, ezeknek tiszta

szívei, még ha «rút és öreg» is, s mint ilyen, Benevolus szerint, «nem való arra, hogy egy romlatlan gyermeki szív mintaképül fogadhassa» benső és meleg ragaszkodásukkal, meg fogják édesíteni különben elég szomorú életét, s boldoggá fogja tenni azon tudat, hogy a mit tett, az emberiség és haza javára tette, testi és szellemi erejének összegét áldozva fel a nevelés szent ügyének.

Valódi emberbaráti szívvel megáldott kormányférfiak voltak azok, kik a nő előtt a tanítói pályát megnyitották (s az orvosnői pályát bizonyára rövid idő múlva megnyitni fogják), ők a jövőbe láttak; a nő tehetségét és befolyását a közjónak megnyerni, s őket joggal megillető polczra emelni akarták. Ezeket nem vezette kicsinyes érdek, féltékenykedés, irigység, mint bizonyos Benevolusainkat, kik minden lehető rosszat tételeznek fel rólunk, szegény tanítónőkről, nem látnak rajtunk *egy* hasznavehető tulajdont sem, s nem átalják az erkölcsi bukásokat is emlegetni, mint önállásunk következményét, bizonyára csak azért, mert nem fordultak meg még oly iskolában, melyet hivatásuk magaslatán álló nők vezetnek, nem láttak képzett tanítónőt növendékei körében, különben nem nyilatkoznának úgy, a mint az a fenttisztelt lapban történt.

Nincs szándékomban a kölcsönkenyeret visszaadni, s a felénk dobott követ kővel viszonozni. De azokat a bizonyos «Benevolus»-okat szeretném elvezetni iskolánkba, hogy alkalmuk legyen meggyőződni, mily munkát végez a tanítónő, s mily szolgálatokat tehet a tanügynek, a hazának egyaránt. Ezt azonban nem tehetvén, legalább rövid vonásokkal leírom tantestületünk működését, mely rá fog illeni bizonyára sok más, csupán tanítónők vezetésére bízott intézet munkálkodására is. S hogy szavaim az igazságnak teljesen megfelelők, bizonyíthatnák a feleletek, melyeket akár iskolai gondnokságunk, akár pedig a kir. tanfelügyelőség kérdezősködés esetén megadna.

Intézetünknél a tanítónők mind buzgón végezik kötelességüket, — a nevelés-tanítást, — gyermekeinket szeretettel és sikerrel fegyelmezzük, a takarékosságra szoktatjuk. Az isk. takarékpénztár kezelése szép eredményt tüntet e részben fel. (A múlt tanévben 143 növendék közül 124 gyűjtött 1758 frt 16 krt.) Tanítványaink

szellemének nemesbítése czéljából osztályonkint úgynevezett könyvtári órákon felolvasásokat tartunk, melyeket a végzett, s az iskolából kilépett növendékekkel folytatunk, — a végvidéken a magyar nyelvnek írásban is tökéletes elsajátítása okából a rendes órákon felül hetenkint egyszer gyakoroljuk a helyesírást, — a szegény tanulók segélyezése végett összegyűjtöttünk egy 1178 frtnyi alaptőkét, — szegények, árvák részére gyűjtéseket rendezünk, — a helyesirányú nőnevelés elősegítése végett az iskola felügyelete alatt táncztanfolyamot is rendeztünk be a növendékek számára, — a női közönség továbbképzése s a nőnevelés magasabb eszméinek terjesztése végett létre hoztuk a Mária Dorothea-egyesületnek fiókosztályát, a hol mindegyikünk tehetsége szerint előadásokat tart, — szaklapokat szorgalmasan olvasunk (10 pædagogiai lap áll rendelkezésünkre, a nevelés-tanítás minden köréből), gyűléseinket havonként megtartjuk, s ezeken a nevelés-tanítás módszeréről, a tananyagnak mikénti felosztásáról és feldolgozásáról eszmecserét folytatunk, — munkásságunkat felajánlottuk a folyó tanév alatt rendszeresített női kereskedelmi tanfolyam vezetésére is, ismeretkörünk bővítésétől tehát most sem riadunk vissza, — mindezek által elértük azt, hogy intézetünk évről-évre jobban virágzik, tanulóink száma a kezdethez képest már közel háromszor nagyobb. Igaz, hogy ilyenformán nem érünk rá bálozni, mulatni, holmi sportokat űzni, egészségünk és fizikai erőnk is meglehetősen próbára van téve, de legalább nem tehet szemrehányást senki, hogy kötelességmulasztók vagyunk, s hivatásunkat *csak kenyérkeresetnek* tekintjük. A városban is tisztelnek bennünket, a művelt tanítóvilág is becsül, előljáróink teljes megelégedésüket fejezik ki, valahányszor az intézetben megfordulnak, — nincs okunk tehát szégyelni, hogy *tanítónők* vagyunk, de a társadalomnak sincs oka panaszt emelni ellenünk.

Azt mondhatná valaki, hogy illetlen dolog kötelességeink teljesítésével dicsekedni. Elismerem; de ez itt nem dicsekvés, hanem önvédelem. S a mint mi végezzük kötelességeinket, úgy végzi száz meg száz más tanítónő is; egyesek talán fiatalságuk s gyakorlathiányuk miatt nem felelnek még meg, a tanítónőképzés maga is

még fejlődésben van; ezért van is még sok pótolni való, s lelkiismeretes fiatal tanítónő igyekszik is a képzőben nyert alapon tovább tanulni; ezért kezdetben eljárása bizonytalannak látszik, de csakhamar kifejlődik tanítónői egyénisége. Ez így fejlődik a tanítóknál is. Természetes azonban az is, hogy *nem minden tanítónő hivatott* a tanítói pályára; kivételek vannak itt épúgy, mint a férfitanítók között, és más pályákon is, ezekről vont tapasztalatot azonban általánosítani nem szabad, s jóllehet ismerünk mi is hanyag, kötelességeiket nem teljesítő tanítókat, azért távol van tőlünk az *összes* tanítóságot kisebbíteni. Mi is elvárhatjuk tehát tőlük a megfelelő jóakaratot, s eszünk ágába sem jut, az *előnyös ajánlat(!)* daczára, a «főzőkanalat» elküldeni egyes kiváló jóakaróinknak, «azon kérelemmel, hogy azt arczképeikkel és szíveikkel beváltsák». A művelt közönség, s helyesen gondolkodó kartársaink védelme mellett, önmagunk erejére utalva is állásunk és nevünknek tartozó komolysággal megálljuk helyünket akkor is, ha a «Néptanoda» illető czikkírói ezt elismerni nem akarják.

Kartársnőimet pedig felkérem, hogy kötelességeinknek lelkes betöltése által mutassuk meg ezután is, a támadások által el nem kedvetlenítve mindmegannyian, hogy általában érünk annyit, mint férfikollegáink, hogy hivatásunkat szeretettel teljesítjük, hogy «pædagogiai, társadalmi és nemzeti szempontból» is mindig megfelelünk, s hogy kötelességérzetünk nemesebb tettekre hevít, mint saját kartársaink érdemeinek és értékeinek rosszakaratú kisebbítésére.

Ujvidék. Nemessányi Adél.

II.

A «Néptanoda» 34. és 35. számában «A nőtanítók» czím alatt jelent meg egy közlemény, mely a nőtanítókat 1. pædagogiai, 2. társadalmi, 3. nemzeti, vagyis hazafiúi szempontból birálata tárgyává teszi.

Kiindul abból, hogy a 70-es évek elején, miután nem volt

elég férfitanító, alkalmazni kezdtek nőtanítókat is a fővárosban. S manapság nemcsak hogy majdnem törvénynyé vált a leányiskolában a nőtanítók alkalmazása, hanem még fiúosztályban is kezdik őket alkalmazni.

Igaz, kényszerűség hozta létre a tanítónők alkalmazását, csakhogy az élettapasztalás mutatott rá e kényszerűségre.

Bölcs elmék, minők egy Eötvös József, Trefort Ágoston, Molnár Aladár stb. belátták, mily fontos a nemzet jólétére, ha egy addig úgyszólván holt tőkét, értve a női munkásságot a szellemi téren kamatoztatnak. S alkalmasabb teret erre nézve nem találtak, minthogy munkakört nyitottak a nőnek azon a pályán, mely egyéniségének mindenképen megfelelő s a melyiken ő a legáldásosabban működhetik a nélkül, hogy a természetjelölte hatáskörét ezáltal átlépné.

S míg sokan megtámadják a tanítónők intézményét, oly sok téren kimagasló jelesünk, Szász Károly, így szól: «Egy pályát, melyre a nőt alkalmazzuk s hogy helyesen alkalmazhassuk, kellőleg képezzük, már találtunk; s ez a tanítónői pálya. A tanítónői intézmény felől nálunk még ma is különböző nézetek uralkodnak; s az intézmény bizonyos, tagadhatatlan nehézségét, mondjuk ki, hátrányát, ellenségei oly nagynak akarják feltüntetni, s annyira kizsákmányolják ellene, hogy majdnem az egész intézmény elvetésére izgatnak. Nem vitatkozom velük ezúttal; bár hiszem, hogy érveiket nem volna nehéz megerőtleníteni. De elfogultságuk ellenébe a másik szélsőséget állítom s azt mondom: mintsem a leányosztályokból a tanítónőket kiküszöböljem, hajlandóbb volnék az elemi fiúosztályokat is nőtanítókra bízni» stb. A mondottakat azután hathatós érvekkel be is bizonyítja. Ugyancsak ő mondja a nőtanítókra: «Nőtanítóink rátermettségben, buzgóságban, ügyességben, kitartásban, türelemben — mind e tanítói erényekben! — s annálfogva sikerben is, bátran, sőt diadalmasan versenyeznek férfitanítótársaikkal.»

A tanítói pálya valóban épen az, a hol úgy testi, mint szellemi tekintetben megállja a versenyt a nő a férfival.

Mert hát ha azt a sok nőtudóst, nőművészt mind kivételnek

tartjuk is, a mint hogy a női hivatás szempontjából csakis annak tarthatjuk, semmi esetre sem fogadhatjuk el, hogy a tanítónők a tanítók mellett, értsük meg, tanítókról és nem ügyvédekről, tanárokról, bölcsészekről, hadvezérekről, művészekről stb. van szó, csakis kivételesen állják meg helyüket! Ezen a téren csak úgy otthon van a nő a leányiskolában, mint a férfi a fiúiskolában. És ha előnyös, sőt szükséges, hogy felsőbb leányintézeteknél egyes tudományokban férfiak oktassanak is, elkerülhetetlenül szükséges elkezdve a legelemibb oktatástól a legmagasabbig is a női felügyelet és a női befolyás a leányokra nézve.

S ha Benevolus úr nem tenné a nőnek kötelességévé, hogy czélja a «tetszés» legyen, s ha meggondolná, hogy nem épen szükséges attributumai a «hiúság és üres ábrándozás» az igazi nő fogalmának, úgy talán mégis egyetértene velem abban, hogy az a növendékleány semmit sem árt nőiességének azzal, ha «a fundamentális tudományú tanító» helyett a szintén komolytörekvésű, bár szerényen működő tanítónőt választja mintaképeül. Bizonyos lehet benne, hogy az a tanítónő növendéke előtt, ha a női erényeket megismerteti is vele, s azokban jó példával jár elől, sohasem fogja a férfi munkásságát kicsinyleni, sőt az igazi szellemi nagyság előtt maga is meghajolva, növendékei szívében is tiszteletet gerjeszt az iránt fel.

Az, hogy a tanítónő nem szeretheti más gyermekét, frázis. A női s nem kizárólag az anyai jellemnek alapvonása a szeretet. S ha képes a nő kicsinyeskedő természeténél fogva kiterjeszteni szeretetét egy állatkára, hogyne a gyermekre, a kit már a természet is első sorban az ő kezeibe helyezett!

Hogy felhozza a mostohát, nem tartom szerencsés ötletnek. Ha van is sok rossz mostoha, de van sok jó is. De még ha minden mostohára állna is az, hogy nem szereti a más gyermekét, helytelen volna ebből azt következtetni, hogy a tanítónő sem szereti más gyermekét. Végre is a mostoha anya szeretetét egészen más körülmény irányozza, mint a tanítónőnek a növendékei iránt való szeretetét!

A kegyetlenségre, bemagoltatásra, nehéz számtani felad-

ványra vonatkozó vád kicsinyes; a körülményektől elszakítva, a tények felett itéletet nem mondhatunk.

Hozhatnánk fel hasonló példát kétségtelenül a tanítókról is.

De szabad-e valamikor az egyes, kivételes esetet általánosítani, s egyesek hibái miatt, egy egész osztályt elitélni? Ilyen módon nem volna nehéz azt sem bebizonyítani, hogy a férfi sem való a pedagogiai pályára.

Hogy egyik-másik tanítónő előadás után siet korcsolyázni — a legtöbb nem teszi — ezt hibául fel sem említeném. Mert hiszen ez ártatlan és egészségtani szempontból különösen ajánlatos testmozgás. S annak a tanítónőnek, ha iskolai teendőinek eleget tett, valóban szüksége lehet egy kissé egészségével is törődni!

Hogy a tanítónők a gyüléseken passiv szerepet játszanak, annak okát talán egyrészt a körülményekben kereshetnők, de meg másrészt, ha a férfikollegák többsége helyesnek talált egy vagy más dolgot, melyet az igazgató vagy tanfelügyelő mondott, s elfogadják, csak helyesen cselekesznek a nők, mikor abba ők is beleegyeznek s a többséggel szavaznak. Tetszenék-e az ellenkező?

Társadalmi szempontból vizsgálva a kérdést, nemcsak hogy nem «udvarias» Benevolus úr, de egyszerűen «dib-dáb» népségnek nevezi a tanítónőket; igaz, hogy megkerüli a dolgot, hogy ne csak azokra, hanem minden kenyérért fáradóra lássék vonatkozni e kifejezés.

Egészségtelen társadalom az, mely a tanítónőnek oly csekély tekintélyt biztosít! Vagy csak frázis az, hogy a «munka emel, a munka nemesit?» A ki fáradságát, életét szivből, lélekből, más gyermekeinek nevelésére fordítja, ha mindjárt díjat kap is érte, az többre érdemes, mint «dib-dáb» nevezetre.

Hogy épen nem szerepel az a tanítónő, vagy körökbe nem megy, az nem azt mutatja, hogy nincs elég társadalmi tekintélye. Ebben teljesen rosszúl van a czikkíró informálva, mert a tapasztalásból nem meríthette ebbeli állítását.

S higyje el, ha anyagi körülményei engedik s óhajt az a tanítónő valahol megjelenni: művelt társaságban, mindenhol megjelenhet. S ha még sem jelenik meg mindenütt, annak oka másban

keresendő, minthogy nem fogadnák be. Ha pedig olyan hibát követett el, a miért a jobb körökből kizárják, bizonyára hasonló sors érné abban az esetben, ha tanítónő nem volna.

Hogy legfölebb tanítót, vagy alsórendű hivatalnokot kaphat *csak* férjül, ismét nem áll. De végre is, ha szíve vonzalmát követi, miért ne menne ahhoz is, a nélkül, hogy lealacsonyítaná magát? Igazán, ábrándozó, üres fejű, hiú lény lehet az, a ki csak biborban, bársonyban képzeli a boldogságot!

A mit a czikkíró hazafiúi szempontból említ fel, az igen gyönge érv. Mert ha igaz is, hogy minden nő, a ki nyilvános állást foglal el, megfoszt egy férfit kenyerétől (csak egy állástól), ép oly igaz, hogy minden vagyontalan nő, ha dolgozni nem tud, s férjhez nem ment, kegyelemkenyérre szorul. De hányszor segítheti elő a nő a család anyagi jólétét, ha keresetképes. Azt hiszem, nemzeti szempontból ez is ér valamit. Különben gyönge férfi, a kit egy tanítónő meg tudna kenyerétől fosztani. Ma még nem «több az ember, mint a fóka» s a férfiről azt mondja Madách: «Karod erős, szíved emelkedett, végtelen a tér, mely munkára hív!»

A nőt részben hivatásszeretete, részben a kenyérkereset szüksége vitte a tanítói pályára; de hogy e pályára engedték, annak oka az, hogy munkaerejére szükség volt. Ne igyekezzenek tehát leszorítani a nőt arról a kis térről, melyet neki fenkölt gondolkodású, önzetlen férfiak, kik az emberiség s a haza javát igazán szívükön hordták, átengedtek, s mely természetének elvitázhatatlanul a legjobban megfelel, s a melyiken áldásosan működhetik. — Inkább támogassák őket jóakaratúlag tevékenységükben, mert bizonybizony hazafisági szempontból leginkább mi, magyarok vagyunk arra utalva, hogy a legkisebb munkaerőt is felhasználjuk. Mi szívesen elfogadjuk a vezetést, a jóakaratú útbaigazítást, s míg lelkünknek kedves munkával keressük kenyerünket, használni akarunk a hazának. De az olyan lenéző, kétes jóakaratból, mint Benevolus úré, nem kérünk. Nem használ ez hazai nőnevelésügyünknek semmit.

Pécs. Ujváry Kamilla.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A nőnevelés ügye Fiumében. (Levél a szerkesztőhöz.) Tekintetes Szerkesztőség! Rendes czikkre nem telik, egy kis csevegésre igen; becses engedelmével közölnék iskolai életünkből egyet-mást, a minek sem fontosságot, sem pedagógiai vagy egyéb értéket nem tulajdonítok ugyan, hanem egyszerűen elmondom, hogy és mint vagyunk és mit csinálunk. Nagy dolgokról nem referálhatok, a város mozgalmas élete — képviselőválasztás volt — nem háborgatott bennünket. Leánykáink békésebb természetüek, mint hajdanában mink voltunk, kik a zárda-iskola csendes falai közt csatára keltünk és hajba kaptunk a képviselőválasztás fölött. Ők csak egyszerüen interpelláltak bennünket, hogy hát a képviselő úr miért látogatta meg a városi olasz iskolát és a miénket miért nem? — «Mert amott a leánykák bizonyosan szorgalmasabban tanulnak és jobban viselik magukat» — e magyarázatba nehány gyönge felelet és egy pár kelleténél zajosabb szünet tudatában belenyugodtak. Országra szóló politikát tehát nem csinálunk, nem érünk rá; megelégszünk azzal, hogy a nők választottak lehetnek ugyan, de választók nem.

Csendes munkás életet élünk, melynek fő czélja hazai nyelven jó honleányokat nevelni a hazának. — Minap szép és érdekes felolvasást hallgattunk a gimnáziumi tanári körben, melyből megtanulhattuk többek közt azt is, mennyit tett a helybeli főgimnázium a magyarosítás érdekében. Szép és igaz, elismerjük, örvendünk, gratulálunk, és jóleső önérzettel konstatáljuk, hogy a fiumei m. kir. állami elemi és felsőbb leányiskola 15 évi működése óta szintén szerzett hasonló érdemeket magának, azaz bocsánat! érdemről nem lehet szó, a hol csupán csak kötelességet teljesítünk. És szívesen elismerjük ugyanezt testvérintézetünk, a helybeli áll. el. és polgári fiúiskola sikeres működéséről is. Igaz, hogy a munka kezdeten vagyunk még csak és az oroszlánrész a jövőé, de az irányadó körök jóakaró és igazán hálára kötelező támogatása mellett lehetetlen, hogy czélt ne érjünk. Ha intézetünk majd egészen kiépül, fölfelé 6 osztálylyal, lefelé óvodával, akkor aztán még kétszer annyit harczolhat és hódíthat a hazafiság szolgálatában. — Újabban hathatós támogatást nyerünk nem rég felállított ifjúsági könyvtárunkban, mely csekély alaptőkéje és a nyelvi nehézségek miatt egyelőre csaknem kizárólag ifjúsági folyóiratokból áll, melyeket növendékeink hétről-hétre kicserélve, értelemmel és élvezettel olvasnak. Van öt magyar, egy olasz és egy német lapunk; mikor azokat összeválogattuk, volt alkalmunk a külföldi gyermekirodalmat némileg tanulmányozni és örömmel tapasztaltuk, hogy a hazai ifjúsági iratok nemcsak hogy versenyre kelhetnek a külföldiekkel, hanem némelyikét határozottan túlszárnyalják. Híve vagyok ama pedagógiai aranymondásnak, miszerint az olvasmányok között a legjobbak épen csak elég

jók a gyermeknek ; hálával és elismeréssel adózom azon irodalmi tekintélyeinknek, kik nem restelnek a kicsinyekhez leereszkedni és egy látszólag szűk téren szépet és maradandó becsest alkotni. Alig hiszem ugyan, hogy Pósa bácsi épen a «felsőbb lányok»-nak szánta volna lapját, de annyi bizonyos, hogy fiumei olvasóközönségét legnagyobbrészt azok teszik. Hál' Istennek, majd csak fölöslegessé válik a «Muki- és Matyi»-féle karrikaturák meghonosítása, melynek morális és eszthetikai becsét megérteni sehogysem tudom. Még egy szerény megjegyzést is szeretnék a tisztelt lapszerkesztők jóakaró figyelmébe ajánlani ; ha ők meggondolnák, mily édes keveset ismernek végvidéki leánykáink a haza sok szép vidékéről, a magyar nép szokásairól, történetünk nagy embereiről — és milyen szívesen akarnának róluk hallani, bizony bizony, még többet mesélnének nekik e szép és hasznos dolgokról. Magyar gyermeknek sem árt, magyarosítandónak meg nagyon is kell.

Említettem már, mennyi dolga van nálunk tanítónak, tanulónak egyaránt, — de jóakarat és helyes beosztás mellett jut pihenésre, jut mulatásra is, mint illik és kell. Nem tartozunk ama savanyúképű pedagogusok közé, kik a nevelés mesterségét alaposan félreértve, arra magyarázzák az iskolát, hogy az egy praktikus és jótékonyczélú vendéglőféle, melyben naponta annyi meg annyi porczió tudományosság kiadatik, illetőleg bevétetik, és jaj annak a könnyelmű szellemű mozgalomnak, mely az étlap egymásutánját megzavarni merészelné ! Szegény kosztosok ! ugyan mivé lennének, ha a természet, mindnyájunk igaz mestere és édes anyja, rajtuk nem segítene ? Mivé lenne ifjúságuk aranykora ? Honnan gyűjtenék ők ama ragyogó emlékeket, melyek hivatva vannak későbbi napjaik akárhány borús óráit felderíteni ? Tán nem is ismernék ama mosolygó arczú tanítónőt, a kire mi annyi szeretettel visszaemlékezünk, ki komolyan is tudott nézni, büntetni is, ha kellett, de a ki úgy megértett és szeretett bennünket, mint tulajdon édes anyánk, és a kivel együtt mi nem csak tanultunk, hanem örültünk és mulattunk is. Kár volna e szép emlékekért, ha mindjárt tenger tudományt cserélnének is be rajtuk. De a modern pedagógia nem is akarja azt ; hiszen lépten-nyomon kikel a túlterhelés és száraz magolás ellen és ajánlja az iskolai nevelés családias jellegét, a testi ügyességek gyakorlását, az ünnepélyeket és játékokat. Meg vagyok győződve, hogy akárhány ügyes és buzgó kollegánknak már sikerült is e szép eszméket a gyakorlatiasságba átültetni és iskolájából egy második otthont teremteni. Ezen buzgólkodunk mink fiumei tanítónők is, iparkodva, hogy növendékeinkkel és a szülőkkel ne csak a leczketanulás terén érintkezzünk. Ez eszmét szolgálja a háromhavi tánczkurzus is, melyet állandó tanítónői felügyelettel és a higiene követeléseinek megfelelően tanítványaink számára rendeztünk és a melyet február 21-én egy kis tánczmulatsággal betetézünk. A tánczoló közönség kizárólag intézetünk növendékeiből áll, néző publikum a szülők és nehány ismerősünk. Hogy ezek se unatkozzanak, egy kis tombolát rendezünk nekik, melynek tiszta jövedelmét egy intézeti zongora beszerzésére szánjuk. Miért ne járulnánk mink is, tantestület és közönség, egy csekélyke kis áldozattal az iskola felszereléséhez ? Hét órakor kezdődik az ünnepély, tízkor vége van, és másnap rendes előadás — de «mint méz a virágból, édes emlékezet lesz azon órákból», melyeket leánykáink a díszes tanteremben, víg társnőik közepette töltöttek.

Levelem indiszkrét hosszúra nyúlik már, — még csak nehány sornyi helyet kérek, aztán hosszú hallgatásra elitélem magamat. A M.D.E. fiumei szakosztályának működéséről szeretnék egyet-mást elmondani. Programmunknak hármas czélja van: 1. az anyaegyesület és ennek legszebb alkotását a kedves otthont tőlünk telhetőleg támogatni és segíteni. 2. A nőnevelést egészséges, modern és mindenekelőtt nemzeti szellemben fejleszteni és előmozdítani. 3. E kettős czélnak a nagy közönségből azokat megnyerni, kik legközelebb állanak hozzánk, t. i. azon olasz ajkú szülőket, kik nemzeti szellemben óhajtják leánykáikat neveltetni. E czél elérésére bőjti felolvasásokat rendezünk az intézet helyiségében, számszerint ötöt, melyek elseje mintegy bevezetésül bemutatja az Egyesület történetét, nemes czéljait, elért sikereit és támogatásra méltó reményeit, iparkodva a közönség érdeklődését felébreszteni és közreműködését megnyerni; a többiek nőnevelési tételeket tárgyalnak úgy a testi nevelés köréből, — mely legnagyobbrészt a szülők kezében van, — mint a szellemiéből, melyben mindenekelőtt a nemzeti irányt ápoljuk hazai történetünk kimagasló nőalakjainak bemutatása által. De bebizonyítani akarjuk azt is, hogy a nemzeti nőnevelés elég fenkölt szellemű, hogy a világirodalom nagyjainak, tehát közönségünkben legjobban ismert olasz nagy költőknek is hódolattal adózik és ismerni kívánja. Természetes, hogy e felolvasásokat a szülők nyelvén kell megtartani, ha azt akarjuk, hogy megértsenek bennünket; csekélységemre az olasz nyelvű felolvasás nem egészen könnyű feladat. A felolvasások sikere biztosítva látszik a köztiszteletben álló felolvasó urak közreműködése által, melylyel igazán hálára kötelezték egyesületünket. A sorrend a következő: 1. A Mária Dorothea Egyesület története és működése. Olvassa Gross L. 2. Dante Alighieri. Olvassa Zambra Péter főgimnáziumi tanár. 3. A leányok testi nevelése. Magyarúl olvassa dr. Richtman Mór. 4. Zrinyi Ilona. Olvassa dr. Berghoffer József tanfelügyelő. 5. A leányok testi nevelése. Olaszúl olvassa dr. Benzan János.

Ezzel csevegésem végére értem, csak annyi van még hátra, hogy az igen tisztelt szerkesztőség és olvasóim hosszú türelmét megköszönjem, és tombolánkra, illetőleg bőjti felolvasásainkra invitáljam Önöket. Kiváló tiszteletem kifejezése mellett kollegiális üdvözlettel. Fiume, 1892. febr. hóban. Gross Leopoldina.

*

Pályázat a tanítónők Otthonában egy munkaképtelen tanítónő eltartására. A «Mária Dorothea-egyesület» által a «Tanítónők Otthonában» állami népoktatási tanintézetekben működött és munkaképtelenné vált tanítónők számára létesített egy alapítványi hely betöltésére ezennel pályázat nyittatik.

Ez alapítványi helyre kinevezendő tanítónő a jótéteményt élete végeig élvezheti, tartozik állandóan a Tanítónők Otthonában tartózkodni és annak szabályait megtartani. Az ingyenes helylyel egybekötött kedvezményeken kívül különös gyámolításra sem a kormány, sem az egyesület részéről nem számíthat, de esetleg szerzett nyugdíját megtartja.

Az alapítványi helyre igényt tarthat mindennemű állami népoktatási tanintézetben szolgált és munkaképtelenné vált tanítónő, a ki kijelölésekor az egyesületnek legalább három évig tagja volt.

Az illető folyamodók igényjogosultságát igazoló okmányokkal fel szerelt és a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez címzett folyamodványai 1892. évi február végeig a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumba küldendők.

A folyamodványok magyar nyelven szerkesztendők s a nem magyar mellékletek hiteles magyar fordítása is csatolandó. Budapest, 1892. évi január hóban. Gróf Csáky.

*

A M. D. E. irodalmi pályázata. A budapesti tanítónői szakosztál január hó 19-én hozott határozata értelmében pályázatot hirdet a következő nőnevelési kérdésre: «*Az idegen nevelőnők hatása hazai nőnevelésünkre.*» A pályakérdés lehetőleg tapasztalatok alapján tárgyalandó, benyújtási határidő 1892 szeptember 15-ike. A pályamunkák terjedelme a fél ívet sokkal meg nem haladhatja s a szerző nevét tartalmazó lepecsételt jeligés levél kiséretében Andrássy-út 65. szám alá a M. D. E. elnöksége nevére küldendők be. A pályadíj a legjobbnak ítélt munka kitüntetésére 30 frt, egy második dícséretet nyert dolgozatra 15 frt. Ezen kívül egy művet a «Nemzeti Nőnevelés» a szokásos tiszteletdíjak mellett közöl.

*

A M. D. E. kolozsvári köre ez évben is lelkesült tevékenységet fejt ki az egyesület érdekében. E hó 6-án fényesen sikerült hangversenynyel összekötött tánczvigalmat rendezett a kolozsvári otthon javára. A vigalomnak a kolozsvári társaság legelőkelőbb férfi és női tagjai voltak a rendezői, védnöknők pedig Szacsvay Sándorné szül. báró Wesselényi Jozefa és Sigmond Dezsőné szül. Cseffalvay Elma úrnőket volt szerencsés megnyerni a rendezőség.

A kör elkészítette a saját külön alapszabályait is, melyet jóváhagyás végett az anyaegyesület jan. havi választmányi ülésén mutattak be. A választmány helyesléssel fogadta az alapszabály-tervezetet s általánosságban jóváhagyólag terjeszti a február havi közgyűlés elé; a részletekre nézve azonban némi változtatás szüksége forog fenn, a mennyiben az anyaegyesület alapszabályaival ellenkezésben áll az a tervezet, hogy az egyes vidéki körök más-más központhoz tartozzanak. Közvetítő javaslat tételére a központi választmány a saját alapszabályai revidiálására kiküldött bizottságot kérte fel. Egyúttal az *erdélyrészi körnek* nemes buzgóságáért köszönetét kifejezni határozta el.

*

A M. D. E. országos szervezete tárgyában a következő levelet vettük: T. Szerkesztőség! Most, hogy alapszabályaink a napokban a központba felküldettek, nem tartom időszerűtlennek egyet-mást a M. D. E. országos szervezetére nézve elmondani. Őszintén lelkesedem a M. D. E.-ért és hiszek jövőjében, hiszek különösen akkor, ha sikerülni fog országos szervezete.

Erre nézve pedig meggyőződésem, hogy az országos szervezet csak úgy jöhet létre, ha az egyesület nagyobb vidéki körökké szerveződik saját külön anyagi czéllal a M. D. E. általános czéljai mellett.

Ezen saját külön anyagi czél által volna csak lehetséges az egész vidék mívelt közönségét, az egész magyar társadalmat belevonni a mozgalomba.

Azt lehetne felhozni, hogy annyi «Otthon» felesleges, a mi csakugyan való is, azonban az egyesület alapszabályaiban fel van véve üdülő helyeken, fürdőkön nyári tartózkodási helyeknek az építése, ha ez egyszer ki van mondva, miért ne járulnának ezeknek a megvalósításához közvetlenül az egyes vidékek, mi rendkivül fokozná munkakedvöket és fenntartaná az érdeklődést az egyesület iránt évek hosszú során át.

Az egyesületnek ilyen vidékek szerinti tömörülésének meg volna az a haszna az egyesületre nézve, hogy megkönnyítené az igazgatást és a vezetést, mivel csakis a vidéki központokkal kellene fenntartaniok az összeköttetést, míg a vidéki központok vezetnék a saját vidékükön alakúlt kisebb úgynevezett «fiók» egyesületek működését.

Fel lehetne szólítani a Dunántúlt, a Felvidéket, az Alföldet, hogy egy vagy esetleg több vidéki körré tömörüljenek vidéki központok és «fiók» egyesületekkel. — A központ fenntartaná magának az ellenőrzési jogot. Különben ezen viszonyt pontosan körül lehet írni az alapszabályokban.

Az emberek inkább lelkesednek a közelebbi, mint a távolabbiért, és az eszményi czélokért való lelkesedést könnyebb fenntartani, ha valami kézzelfoghatót állítunk eléjök.

Az egyesület vezetőin fog állani, hogy az anyagi czél mellett az erkölcsiek is megvalósuljanak s a tanítás és nevelés ügye előbbre vitessék az egész hazában.

A vidéki nagyobb egyesületek nem zárják ki a tanítónőknek a szakosztályokban való működését.

A szakosztályokká való szervezés azonban visszariasztja a nagy közönséget. A tanítónők pedig sokkal inkább el vannak foglalva hivatásukkal, hogysem folytonosan önálló dolgozatokat hozhatnának létre, meg az a kényszer is lankasztaná kedvüket, hogy ily irányú munkásságtól függ vidéki szakosztályuk működése, létezése.* Továbbá sokkal jobban emelné a tanítónők tekintélyét, ha munkásságukat nemcsak a kartársi szűk körben végeznék, hanem vidékük egész mívelt közönségének jelenlétében. — A M. D. E. sokkal tekintélyesebb, szava sokkal nyomatékosabb lesz, ha az ország egész közönségére támaszkodhatik.

Természetes, hogy az egyesületnek ily irányú szervezése rendkívül sok tapintatot követel a tanítónők részéről, ők kellene, hogy a munka óriás részét végezzék, átadva a vezetés dicsőségét más nem tanítónőknek.

A vidékek úgy szervezve, egymást buzdítanák és ez a verseny is fokozná a munkakedvet. A vidékek ezen élénk szellemi élete — a vidékeken kívül — még a központra is jótekonyan hatna vissza.

Ezekkel voltam bátor a t. Szerkesztőség fölötte becses idejét igénybe venni és türelmét fárasztani. Örvendenék, ha helyeslésével találkoznának az általam irottak, mert bizton hiszem, hogy az egyesületnek javára fognak válni. Őszinte, igaz tisztelettel Kolozsvár. Butyka Vilma.

*

* Az egyesület új alapszabályai ép ez okból «vidéki körök» és nem pusztán «tanítónői» szakosztályok létesítését czélozzák. Szerk.

A M. D. E. brassói köre. Deczemberi füzetünkben jelezve volt, hogy a M. D. E. brassói köre múlt é. nov. 19-én megalakult. Alakuló gyűlésén a kör kimondotta, hogy az egyesületi alapszabályokat magáévá teszi és megbízta az elnökséget, hogy ezen alapszabályok keretében ügyrendet dolgozzon ki. Deczember havi ülésében a kör az ügyrendet letárgyalta és annak kapcsán elhatározta, hogy az egyesületi alapszabályok módosításához a következő 4 pontból álló javaslatot terjeszti a központi választmány útján a közgyűlés elé:

1. Mondja ki a közgyűlés az Országos Mária Dorothea Egyesület egységét és oszthatatlanságát; viszont pedig adja meg a jogot minden tagjának, hogy ahhoz a körhöz csatlakozhassék, a melynek a területén lakik.

2. A tagok sorába vétessenek föl pártoló tagok is, 1 frt tagsági díjjal s csak egy évi kötelezettséggel olyképen, hogy viszont a rendes tagok részére biztosított kedvezményekre igényt ne tarthassanak.

3. A vidéki szakosztályok neve kör vagy fiók legyen.

4. Hasson az egyesület oda, hogy saját sajtó-organuma legyen, a mely eszméit terjeszsze, törekvéseit támogassa, s melyet az egyesületi tagok tagsági díjuk fejében kapjanak. Ily egyesületi orgánumul lehetőleg a «Nemzeti Nőnevelés» megnyerése volna kívánatos.

Még novemberi gyűlésén mondotta ki a kör határozatképen azt is, hogy törekedni fog oly könyvtár felállítására, melynek összeállításánál kizárólag a tagok önművelése legyen irányadó.

Tagja van e körnek jelenleg húsz, kik között azonban alapító tag is van: a brassói magyar protestáns jótékony nőegylet lépett be m. é. decz. 2-án tartott fillérestélyének tiszta jövedelmével az alapítók sorába.

*

A M. D. E. újvidéki körének közgyűlése. T. Szerkesztőség! Úgy hiszem, nem fogja rossz néven venni tőlem, hogy tollat ragadva, örömömnek adok kifejezést e hó 2-án megtartott első közgyűlésünk sikere fölött. Ismerve a t. szerkesztőségnek nőnevelési kérdések iránt való igaz érdeklődését, tudom, hogy az elért eredmények a t. szerkesztőséget ép úgy meg fogják örvendeztetni, mint a hogy mi örültünk ünnepélyünk szép lefolyásának, — s ennek biztos tudata az, a mi engem ez esetben szólásra késztet.

Közgyűlésünk megtartását báró Eötvös József iránti kegyeletünk kifejezése gyanánt határoztuk e hó 2-ára; szerényen rendeztük s szerény reményeket is fűztünk hozzá, azért helyiségül is csak egyik tantermünket alakítottuk át. Annál jobban esett aztán s annál boldogabbá is tett bennünket nemcsak az egyesület tagjainak, de azok mellett számos előkelő hölgynek megjelenése, sőt a mi eddig nem is volt szokásban, a város előkelő férfiközönségének megjelenése. Nem hiszem, hogy Ujvidéken bármely nőegyesületi gyűlés valaha ily látogatott volt, s a város színe-javát úgy egyesítette volna, mint most. Nagy nevek, mágnás hölgyek kisebb városokban természetesen ritkán sorolhatók fel, de ha elmondom, hogy jelenlétével megtiszteltek bennünket a főispán neje s az összes helybeli jótékony egyletek elnöknői, választmányi hölgyei, tekintélyes családok női tagjai, a városban működő tanítónők legnagyobb része, s komolyan gondolkodó fiatal hölgyek, — úgy hozzá tehetem, hogy díszesebb közönséget valóban nem remélhettünk, mint a milyennel ez alkalommal dicseked-

hettünk. Nem töltheti-e tehát örömmel keblünket az a tudat, hogy a szerény kezdet rövid egy év alatt ily eredményhez vezetett? Valjon nem lehet-e reményünk, hogy a nőnevelés terjesztésére ilyenformán megtaláltuk az utat? Bár dolgoznának velünk együtt széles e hazában mindenütt a tanítónők ily czélhoz vezető eszközökkel, s nem lankadna a szorgalom és ügybuzgóság akkor, ha a kezdet nem ad mindjárt kilátást fényes sikerekre, — tudom, hogy akkor a tanítónő is nyerne tekintélyben, munkája is elismertetnék, — de hivatását is végezné híven, és így szemrehányást sem tehetne neki senki. — Köszönetet és hálás elismerést fejezek ki ezúttal a budapesti szakosztálynak s a szakosztály nemes szellemében működő kartársnőinknek, a kik a jó útat megtalálva, bennünket is buzdítottak, lelkesítettek hasonló munkálkodásra s gyenge tehetségeink érvényesítésére. Ha tettünk valamit már eddig is, úgy munkakedvünk ezentúl csak fokozódhatik, mert látjuk, hogy a közönség meg lévén nyerve, a talaj el van készítve a megművelésre.

A gyűlés tárgyai voltak: az elnöki megnyitó, titkári, pénztári jelentés, tisztújítás és értekezések felolvasása. E dolgozatok közül az egyik kiváló tetszésben részesült, úgy hogy az «Ujvidék» szerkesztője azt lapja számára elkérte. Ha a t. Szerkesztő megengedi, beküldöm a «Nőnevelésnek» is, lehetne talán közölni ott is, feltéve, hogy a hely valami érdekesebb czikk számára nincs lefoglalva. Ezek közlése után vagyok a t. Szerkesztőségnek tisztelője. Ujvidék, 1892. február. N. A.

IRODALOM.

ZONGORADARABOK AZ IFJÚSÁG SZÁMÁRA *Horváth Attilától.*

Mivel a tananyag megválasztásánál — nemzeti nevelésünk szempontjából — a zenetanításnak is különös súlyt kell fektetnie a magyar géniusz alkotásaira, nem látjuk feleslegesnek Horváth Attila kisebb műveinek ismertetését, annyival is inkább, mert a belőlük kisugárzó nemes gyermeki lélek, a kis keretű világos formák és egész kidolgozási módjuk az ifjúság tanításánál ép oly magasra helyezik azokat, mint a milyen kiváló helyet foglal el pl. Pósától a «Virágok könyve» a gyermekirodalomban.

A sorozatunkat képező kedves apróságok közül hármat Budapesten Rózsavölgyi és Társa adott ki igen csinos kiállításban «Három zenemű zongorára» közös felirattal s ezek a Virágrege, Lidérczfény és Humoreszk, három pedig, ú. m. az «Impromtu, Preludium és Scherzo, Drei Clavierstücke» czím alatt a bécsi Wetzler és Ludwig Doblinger czégeknél jelent meg; végre az «Ünnepi induló» most készül sajtó alá.

A Virágregét* Tompa Virágregéinek hatása alatt teremtette meg egy 18 éves vak ifjú költői lelke s valóban a darab kezdetét mi sem illusztrálhatná találóbban, mint a következő részlet az előszóból:

«Holdvilágon és csillagfényinél
Midőn a föld álomba' szendereg:
Mint a ki szól, érez, mint a ki él,
Halk suttogást hallok közöttetek.»

Majd,** midőn az általános suttogásból egy értelmes, szép melodia válik ki:

«S mintha érteném: hogy a szerelem,
Hogy bánat és vágy, a mi összehoz.»

Ezután (ugyanezen oldalon az 5-ik sorban) egy rendkívül könnyed — kedves théma lép fel, egy kecses virág, talán a — gyöngyvirág. A következő gondolat pedig mély érzésű crescendójával, mintha mondaná:

«Szeretlek szép virágok titeket!»

* 5. mű, 2-ik kiad.
** A negyedik oldalon a 2-ik sorban.

E részletnek vége gyönyörű elmélázó hajlással megy át a meno motto gondolatra, mely szabályos polifonikus stilben van tartva s a darabnak egyik legszebb részét képezi. Minden szólam önállóan énekel s minden nagy bánatot ecsetel. Ennyi fájdalomra elnémul a virágok zaja, mert:

«Ki szólna míg az erdő szíve fáj,
Búsan merengve hallgatott a táj'.»

Ezután a főgondolatot várjuk, de ezt előbb ennek imitációi előzik meg, kapcsolatban egy érdekes kitéréssel, mintha az a nagy bánat mindent kizökkentett volna rendes kerékvágásából. E zajos rész után annál jobban esik az első gondolat életteljes suttogása; még egyszer halljuk a balkéz beszédes melodiáját is és melyik ifjú vagy lányka nem értené meg, hogy mit mond? Bájos ismerősünket is feltaláljuk újra* s az ezután következő coda** találóan festi az enyészetet, mely eltemeti a kedves virágokat bánatukkal, örömükkel együtt. Az utolsó két sorban: «Sírjuk felett enyeleg suttogva az alkonyi szellő» s a két befejező akkord terz fekvésével, nem mesteri vége e költői ábrándnak, a Virágregének?

A szerkezetet illetőleg e darabban nagy szabadságot találunk, mi a szerző ifjúságának tudható be, bár lehet czéltudatos is. Ugyanis a gondolatok mennyiségét tekintve, a darab (képlete a következő: 1, 2, 3, 4—5— 1 : 2—3-ban) a legtöbb gondolatnak helytadó 5-ik rondóforma határait is túllépi, míg minőségileg a kisebb formák sajátságait mutatja. Nem tagadható azonban, hogy habár e mű a szokásos formák körébe nem is tartozik, az egyes részek egyszerűen lévén egymással összekapcsolva, oly világosan domborodnak ki, hogy a gondolatok sokasága nem válik az érthetőség rovására, s így e kis árnyoldal sem válik a darab nagy hátrányára s mivel kellemes benyomás mellett technikailag a legjobb etudeökkel versenyezhet, az ifjuság tanításánál haszonnal alkalmazhatjuk.

A Lidérczfény*** az előbbivel összehasonlítva feltünő haladást mutat s a nemzeti műzenének valódi gyöngye az által, hogy a festői, de egyszersmind költői tartalom szép formában jut kifejezésre s az alkotó elemek ú. m. a melodia, harmonia és rhytmus tiszta magyar motivumokból épültek.

A magyar melodiáknál ugyanis legfontosabb szerepet játszanak a bővített másod és a tiszta quart, (valamint ennek fordítása is), példa lehet ez utóbbira nézve a Cserebogár dallama, sőt a puszták fiának fogalmától elválaszthatatlan furulyaszót quart nélkül elképzelni is alig lehet:

* A 8-ik oldal 5-ik sorának végső ütenyénél.
** Az utolsó oldal első sorának végén.
*** 6-ik mű, 2-ik kiadás.

s a Lidérczfény kezdő melodiája — ha a szintén magyaros czifrázattól eltekintünk — csupa tiszta quartokból áll, melyek mindmegannyi zenei kérdést alkotnak, mire — mintegy feleletül — a magyar scalaszerű részlet jő, azután ismét a kezdő motiv tünik fel, de egy oktávval magasabban és halkabban, s most a felelet is gyöngédebb, finomabb lesz.

Harmoniai tekintetben pedig a dalnak ezen első része alig tér el a tonika és domináns hangzattól, egyszerű és természetes, mint népdalainknál s hogy mégis nem mindennapi, láthatja bárki, ha a balkezet külön eljátszsza.

A rythmus szintén tiszta magyar, mint pl. ez ismert csárdásban: Eresz alatt fészkel a fecske.

A következő rész — ha lehet — még az elsőnél is érdekesebb, a mennyiben jobb és balkézben egymástól teljesen független melodikus motiv lép fel s együttesen tüzes magyaros benyomást keltenek. Szerencsés gondolat volt e 8 ütenyt változatlanul ismételni, hogy a két melodia a hallgatók előtt érvényre juthasson. Most ismét az első gondolat következik, melylyel egy három részű dal fejeződik be. Az első és harmadik rész egyszerű kidolgozása kellemes változatosságot érvényesít a másodiknak bonyolódottabb szerkezetével szemben. E dal oly kedves benyomást tesz mindenkire, hogy szinte sajnáljuk a 2-ik és 3-ik rész szokásos ismétlésének elhagyását, bár ez valószínüleg azért maradt el, mert úgy a középső tétel kiterjedése — nem türvén az meg az ismétlést — aránylag rövid lenne.

Az első dal befejezte után egy kétrészű dalnak megfelelő részlet lép fel, melyet az első háromrészű dal követ változatlanul, tehát egy három dalból álló összetett dalformával volna dolgunk, ha a középső két rész együtt valóban egy kétrészű dalt alkotna, de első tekintetre láthatjuk, hogy, míg az *A*-durban, egy a durhangnem lényegének megfelelő új théma lép fel, a második rész ismét visszatér az első dal hangnemébe s annak motivumaiból épült. A kétrészű dal így egy kitérő s egy visszatérő részlet által van meglepően helyettesítve, mi, a mennyiben az első dal annyira megragadta a költő lelkét, hogy más gondolat e mellett nem juthatott önállóságra, lélektanilag is indokolt lévén, tehát jogosult.

Különös érdekességet kölcsönöz a középrésznek az, hogy az *A*-durban fellépő vidám théma után — mintha e jó kedv erőltetett lett volna — visszahatás következik s a visszatérő részletben a legfőbb benső ség és szomorúság nyilatkozik. A magyarosan elmerengő áthajlás után örömmel üdvözöljük az ismerős harmadik dalt, melyet egy remek coda követ, kezdetben új, aztán ismert tartalommal. Az egyszerű kidolgozás után jobb és balkéznek önálló szerep jut s különösen figyelemre méltó a balkéz anyaga, mely akár népdalnak is beillik. E részlet előbb *F.* jő s

ennek megfelelően staccato végzettel, aztán *p* következik az ennek lényegéhez közelebb álló portamentós akkordokkal. A gyönyörű kezdő motivum — mintha fájna a válás — újra, meg újra feltünik s aztán a darab két rövid akkorddal, mint czigányaink a népdaloknál szokták, befejeződik.

Bár a Virágregében — nem ugyan mesteri formában — a Tompa Virágregéiben nyilatkozó költészetet találjuk fel átszellemülve s a Lidérczfényben a magyar zeneköltészetnek egy kedves, bájos gyermekét bírjuk, ezeknél mégis becsesebb zenei alkotás a *Humoreszk*, mely a maga nemében valóban mintaszerű.

Ugyanis a Humoreszkben a fájdalomból származott jókedv jut kifejezésre s ennek megfelelően e darabban az egésznek határozott víg jellege mellett a szomorúság és vígság sajátságos vegyületét találjuk.

Az első rész elején egy kedves kis motiv hol jobbkézben, hol a balban, most az üteny második negyedén, majd az elsőn tünvén fel, hű kifejezővé lesz az életkedvtől ragyogó főgondolatnak, melynek szikrázó derűjén át azonban az alárendelt kötött melodikus motivum némi szomorúságot is enged átborongani, míg a következő két tételben a humor alkotó elemei külön-külön jutnak érvényre. E részben a szokásos négyütenyes tételek öt ütenyesekkel vannak helyettesítve s e nem mindennapi, e szellemes kifejezési mód szintén befolyással van a gondolat humoros szinezetére.

Elismeréssel kell kiemelnünk a következő részben a jobb és balkéz melodiájának vetélkedését és egymásba szövődését, mi úgyszólván syncopikus dallamalakzatot képez s így érdekessége mellett az előbbi rész tagoltságának ellentétét nyújtja. Ezután sikerült áthajlás kezdődik az első részhez: A 15-ik ütenyben váratlanul a kezdő motiv tünik fel, de *pp* és kötve — mint egy buvóhelyéről kikandikáló bájos gyermek, a 17-ben ismét e motiv erősebben s aztán ugyancsak ez menetesen alakulva az átmenetet két rövid akkorddal befejezi. Most a főgondolat lép fel változatlanul 13 ütenyen át, mikor a szerző széles jókedvében hirtelen átcsap új hangnembe s egyszersmind a codára, melynek rendkívül hatásos anyagát nem kötött (non legato) octávokkal kezdi meg s e tételt ismételvén, a tempo is gyorsabb lesz (agitato), majd tűzzel (con fuoco) hozza a kezdő motivumot fokozottabb egymásutánban s a balkézben egy rokon motiv által erősítve. S most következik a legbecsesebb részlet. A kezdő motiv eredeti alakjában tünik fel két ütenyben, a csapongó kedv itt éri el legmagasabb fokát, míg a következő két üteny szomorú lehajlásával ehhez megragadó ellentétet képez. A kitartó jel után ismét a kezdő motiv jő, de itt bánatosan, deszszel, hogy aztán a derült színezetű vég annál kellemesebb benyomást hagyhasson hátra.

A Humoreszk, eltekintve szépségétől és érdekességétől, egyike a leghatásosabb zongoradaraboknak s tartalmassága mellett első hallásra is hódít.

A «Drei Clavierstücke» című kiadvány a 8-ik művet képezi s ennek első száma az Impromptu — mint ilyen — a legkiválóbbak közé sorozható. Manapság ugyan minden darabot, melynek alkalmas címet nem találnak impromptunek neveznek el, pedig e név meghatározza e műformának lényeges sajátságait, melyeket e darabban fel is találunk.

Ugyanis az impromptu, azaz rögtönzés csak élénkebb érzés kifejezője, heves indulat szülötte lehet s így sem lassú tempót nem tür meg, sem hosszúra nem nyulhat, de tartalmasnak kell lennie, mi a zenében a poliphonia által érvényesül. A tömörséget azonban a könnyen érthetőséggel kell párosítani s ez a rövid, szabályos dalforma alkalmazása, a szokásos ismétlések megtartása, meg a világos phrasirozás által érhető el. Mindezen tulajdonságok mellett azonban e darabban valódi költői érzés is nyilatkozik, mit bájos hajlású melodiái s a szív húrjait megrezzentő harmoniai egymásutánja mutatnak. E kis mű híven tanuskodik egyszersmind szerzőjének előkelő költői egyéniségéről, mely nemcsak a belőle kisugárzó érzés nemességéből, hanem az egésznek választékos kidolgozásából is látható.

Bár e darab minden izében szép, különösen kiemelendő a remek poliphonikus szólamvezetés s a melodiák közül főleg a második rész kezdő melodiája, továbbá e rész közepén a fokozás, végre a coda, mely e gyönyörű kis költeménynek méltó utóhangjait foglalja magába.

Az Impromptu szépségének bizonysága az is, hogy rövid idő alatt több kiadást ért s e darabok közül bizonyára ez tenne legnagyobb kedveltségre szert, ha könnyűsége és egyszerűbb volta nem a Lidérczfénynek biztosítaná a diadalt.

A Præludium elégikus hangulatával a szív kiállott fájdalmának lesz árulója. Az egészet mély szomorúság hatja át, mely közvetlenségével könnyeket csal a szembe. Az utolsó két üteny haranghangot utánoz, ki mondhatná meg, hogy ez vallásos megnyugvást fejez ki, vagy talán a bánat okát sejteti?

Tulajdonképeni alapját az első két üteny képezi — mint Bach inventioinél — az egész mesterileg szövődik tovább részint ismétlés, részint megfelelő képlet hozzáadása által. Épen ezért e darabban nincs is meg a thematikus formákat jellemző tagoltság, mégis elemezvén, találunk benne bizonyos részeket. Így körülbelül a következőleg osztható fel: 8, 16 s aztán az első tételhez hasonló 8 üteny, melynek itt — mint a második félperiodikus — egy új 8 ütenyes tétel felel meg s ehhez nyúj-

tásképen még négy üteny csatlakozik, melyeket egy 8 és 2 ütenyből álló kettős coda követ.

A darab szebb részei az első 8 üteny s aztán ennek ismétlésétől kezdve végig. Ebből is azonban kiemelendő a második coda és a nyújtás, melyben az ismétlődés fogyó rendszert képez.

A Præludiumot lassú folyása, szomorú hangulata s álmodozó kitérése, meg aztán szabad formája és poliphonikus stylje már a fejlettebb lelkű s zeneileg is előrehaladott növendékek darabjai közé sorozzák.

A Scherzo első részében játszi könnyedség, napsugaras derültség nyilvánul az által, hogy a hangok

«Mint megannyi tündér tánczot járnak.»

A trio kaczérkodó mélységével s álmodozásával érdekes ellentétét képezi az első és harmadik dalnak, mely utúbbihoz egy kedves kis coda csatlakozik.

A középrészt megelőző bizarr átmenet nagyban fokozza a többi rész kellemét, melyek apró szépségekben bővelkednek s általában az egész darab megfelelő játék mellett igen kedves benyomást tesz.

Formailag könnyen megérthető lévén, csak azt jegyezzük meg, hogy e darabban a szokástól eltérőleg a trio áll három részből, míg az első és harmadik dal a szimmetrikus.

A scherzonak, mint műfajnak, Beethoven a megteremtője, ki ebben a contrapontikus és thematikus kidolgozást egyesitette s egyszersmind a menuettot eszményesítette. Ma már azonban a contrapontikus elem nem feltétlenül szükséges és elég, ha a tánczforma megtartásával tartalmilag megfelel a scherzo sajátságainak. Horváth Scherzója is ilyen értelemben számítható e műfajhoz.

A sorozatot a négy kézre írt Ünnepi Induló fejezi be, melyben magyarosság tekintetéből az alkotó tiszta magyar motivumok méltó versenyre kelnek az egésznek nemzeties szellemével.

E darab is — mint a nagyobb szabású indulók általában — 3 dalból van összetéve, melyeket egy kettős coda követ. Ennek teljesen önálló második része fenkölt, nemes szellemével nemzeti himnusz alapjául is beillik. A büszkén csillogó első háromrészű dal pontozott rhytmusával délczeg daliákat festhetne, a mint az ünnepelthez vonulnak, a két részü trio imaszerű benyomást tesz, a harmadik dal az elsővel egyenlő, míg a coda azt a felemelő érzetet kelti, mely elfog, mikor igazán érdemes egyéneket ünnepélyesen megtisztelünk s tulajdonképen e darabban egy ilyen üdvözlő beszéd van zene által kifejezve.

Az Ünnepi Indulóban nemcsak egy szép és hatásos zongoradarabot nyertünk, hanem egy eredeti és értékes négykezes művet is, mely ezeken felül a magyar műzenének is egyik kiváló képviselője.

A mit még e darabról mondhatunk, abban ezzel a többi is megegyezik, t. i., hogy a bennök előforduló gondolatok kivétel nélkül újak és szépek s egymással szemben összetartozásuk mellett a legnagyobb változatosságot mutatják, kifejezésre pedig a legtökéletesebb zongorastylusban jutva, kidolgozásuk módja mindig előkelő, sohasem mindennapi s valamennyi kedves és kellemes érzetet kelt fel. Közös vonásuk még a magyar eredet is, mert bár határozott magyar stylusban csak a Lidérczfény s az Ünnepi Induló van írva, bizonyos magyaros jelleget a többitől sem lehet elvitatni.

Igaz, hogy hiába keresünk e művekben ős erőt, drámaiságot, vagy szenvedélyt, — mi különben ily kis keretű formáknál nem is szükséges — de találunk bennök nemzeti öltözetben annyi költészetet, megkapó eredetiséget és nemes izlést, hogy csupán ezen tulajdonságoknál fogva becsesek és értékesek, sőt, ha pedagógiai szempontból mérlegeljük — épen ama nagy vonások hiányában az ifjú szívhez könnyebben találván meg az utat — fontosabbak.

Épen ezért szinte szükségesnek találtuk a vak magyar zeneköltő műveivel e helyen foglalkozni, annyival is inkább, mert, míg a legjelesebb írók ifjúsági műveiben a bölcs, a pedagógus ereszkedik le a fiatalsághoz, ezekben a valódi gyermeki lélek szólal meg s bájol el naiv kedvességével aggot és ifjat.

Lelei Anna.

Az «Eötvös-alap» pályázati hirdetése.

A «Magyarországi tanítók Eötvös-alapját gyűjtő és kezelő országos bizottság» az 1891. évben befolyt tiszta jövedelemből néhány száz és több ötven frt ösztöndíjat és segélyösszeget alkotott s ezennel felhívja az ezen ösztöndíjakra és segélyösszegekre jogos igényt tartható egyéneket, hogy e jótétemények elnyerése czéljából az «Eötvös-alap» kezelő és gyűjtő országos bizottságához intézendő folyamodványaikat Lakits Vendel egyesületi titkárhoz (Budapest, VI. ker., Érsek-utcza 4. sz.) legkésőbb f. évi július 10-kéig küldjék be.

Ugyancsak a fentnevezett bizottsághoz intézendők az «Eötvös-alap»-pal szoros kapcsolatban álló Zirzen Janka-, Lederer Ábrahám-, Örley János-, Rökk Szilárd-, Péterfy Sándor- és Gyertyánffy István-féle alapítványok 50—50 forintnyi jótéteményeinek elnyerése czéljából benyujtandó folyamodványok is.

Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért pályázni szándékozóknak a következőket kell figyelembe venniök:

1. A magyarországi tanítók «Eötvös-alap»-jának, valamint a vele szoros kapcsolatban álló alapítványok jótéteményeiben, ösztöndíjaiban és segélyösszegeiben csakis azon egyének részesülhetnek, a kik az «alap» szabályainak 1. §-a értelmében az «Eötvös-alap» rendes tagjaiul felvétették magukat, avagy a kik az elhunyt rendes tagoknak özvegyei vagy árvái, esetleg kenyérkeresetre képtelen, nyomorék utódai. Az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé számíttatnak azon magyarországi népiskolák, tanítóképzőintézetek, polgári- és felső népiskolák, kisdedóvódák és gyermekkertek tanítói, tanárai és nevelői, illetőleg tanítónői, valamint a népoktatási kir. tanfelügyelők és tanfelügyelőségi hivatalnokok, a kik az «Eötvös-alap»-hoz az egy forintnyi évdíjat rendesen beszolgáltatták, avagy a 20 frtnyi tagsági tőkét befizették.

Senki sem részesülhet az «Eötvös-alap» jótéteményében, a ki ahhoz nem járult az alapszabályokban előírt mértékben.

2. Nehány 100 frtos és több 50 frtos ösztöndíjra hazai egyetemeinken tanuló olyan ifjak folyamodhatnak, a kiknek szülői az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjaiul felvétettek és kötelezettségeiknek eleget tettek.

3. Néhány 100 frtos és több 50 frtos ösztöndíjért pályázhatnak a hazai akadémiákon, tanító- és tanítónő-képző intézetekben, középtanodák felső osztályaiban, polgári iskolák V. és VI. osztályaiban tanuló azon növendékek, kiknek szülői az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjaiul felvétettek és kötelezettségeiknek eleget tettek. A pályázattól az ezen pontban fel nem sorolt azon tanintézetek növendékei sem záratnak ki, a melyek tanulóiktól a fölvételnél megkövetelik, hogy a középtanodák vagy polgári iskolák négy alsó osztályaiból bizonyítványokat mutassanak fel.

4. Az 50 frtos segélyösszegért folyamodhatnak a kiérdemült, de kellő nyugdíjban nem részesülhető rendes tagok, a rendes tagok özvegyei, árvái és keresetre képtelen nyomorék utódai; rendes állomáson levő tagokat az «Eötvös-alap» csak hosszasan tartó betegség beigazolása esetén segélyezhet.

5. Az «Eötvös-alap» ösztöndíjaiért folyamodók mellékelni tartoznak: *a)* 1890—91-dik tanévről szóló iskolai bizonyítványaikat; — *b)* a jelen 1891—92-ik évről szóló bizonyítványt; az illetékes tanári karnak ajánló levelét, melyben ki legyen tüntetve, hogy részesül-e folyamodó valamely ösztöndíjban vagy segélyben; *c)* azon iskolai hatóságnak és tanítóegyletnek vagy testületnek ajánló levelét, melyhez szüleik tartoztak, illetőleg tartoznak; *d)* azon okmányt, mely igazolja, hogy folyamodó szülői az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé tartoznak vagy tartoztak és az alap iránt való kötelezettségeiket pontosan teljesítették.

6. Az ösztöndíjakért folyamodók folyamodványaikat az illetékes tanintézet igazgatósága útján küldjék az «Eötvös-alap» kezelő és gyűjtőbizottságához.

7. A segélyösszegekért folyamodók kérvényüket az illetékes tanítóegyesület elnöksége vagy az iskolai hatóság útján tartoznak beküldeni; mellékelniök kell: *a)* a szegénységi, illetőleg orvosi bizonyítványt, *b)* az illetékes tanítói-egyletnek vagy az iskolai hatóságnak ajánló levelét, és *c)* azon okmányt, mely igazolja, hogy vagy maguk, vagy övéik az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé felvétettek és kötelezettségeiknek az alapszabályok értelmében pontosan eleget tettek.

8. Az «Eötvös-alap» rendes tagságáról szóló igazolványt esetleg az alap pénztárnoka és elnöke állítja ki és hivatalból mellékeli a folyamodványokhoz.

9. Oly egyének, kik csak ezen pályázat hirdetése után lépnek az «Eötvös-alap» rendes tagjai közé, a jelen 1892. évben még nem tarthatnak igényt az alap jótéteményeire.

10. Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért folyamodók közül előnyben részesülnek azon rendes tagok, a kik az intézetnek már régebben rendes tagjaivá lettek. Figyelembe veendők azon új tagok is, a kik négy évi rendes 1 frtnyi évdíjaikon kívül a 20 frtos örökös tagsági tőkének legalább a felét az alap központi pénztárába hiány nélkül beszolgáltatták. Ez idő szerint még, a kik már három ízben részesültek az alap jótéteményeiben, nem számíthatnak sem ösztöndíjra, sem segélyösszegre.

11. Az «Eötvös-alap»-pal szoros kapcsolatban álló alapítványok jótéteményeit azoknak szolgáltatja ki a bizottság, a kiket a jogosult folyamodók közül az illető jótéteményekre az alapítók méltóknak találnak.

12. A magyarországi tanítók «Eötvös-alap»-jával kaposolatban álló «Gyertyánffy István»-féle alapítvány 50 frtnyi segélyösszegét az «Eötvös-alap» jótéteményeinek kiosztásával meghatalmazott orsz. bizottság az alapító-levél értelmében csak oly tanítóknak, illetőleg tanítónőknek, esetleg ezek tanulógyermekeinek adományozhatván, a kik az «Eötvös-alap»-nak rendes tagjai és a kiket ezenfelül az «Erdélyrészi közművelődési egyesület» saját szemponjából véve is kiválóan érdemesnek ítélt a megjutalmazásra: ezennel felhívjuk az ezen segélyösszegre igényt tartható kartársakat, hogy kellően felszerelt folyamodványaikat folyó évi július 1-ig az «Erdélyrészi közművelődési egyesület» központi választmányához (Kolozsvár) elbírálás, illetőleg ajánlás végett nyujtsák be.

13. Az «Eötvös-alap» jótéteményeiért folyamodók kérvényeit a folyó évi augusztus havában tartandó országos osztó-bizottság intézi el.

14. A folyamodókat az eredmény felől az «Eötvös-alap» kezelő és gyűjtő orsz. bizottság elnöksége f. évi szept. 1-ig fogja értesíteni.

Budapesten, 1892. február 2-án.

Zichy Antal tiszteleti elnök, Péterfy Sándor elnök; Jeny József és dr. Gőőz József alelnökök; Lakits Vendel titkár, Roller Mátyás pénztárnok, Kurz Sámuel ellenőr, Hortobágyi Antal és Szabó László jegyzők.